

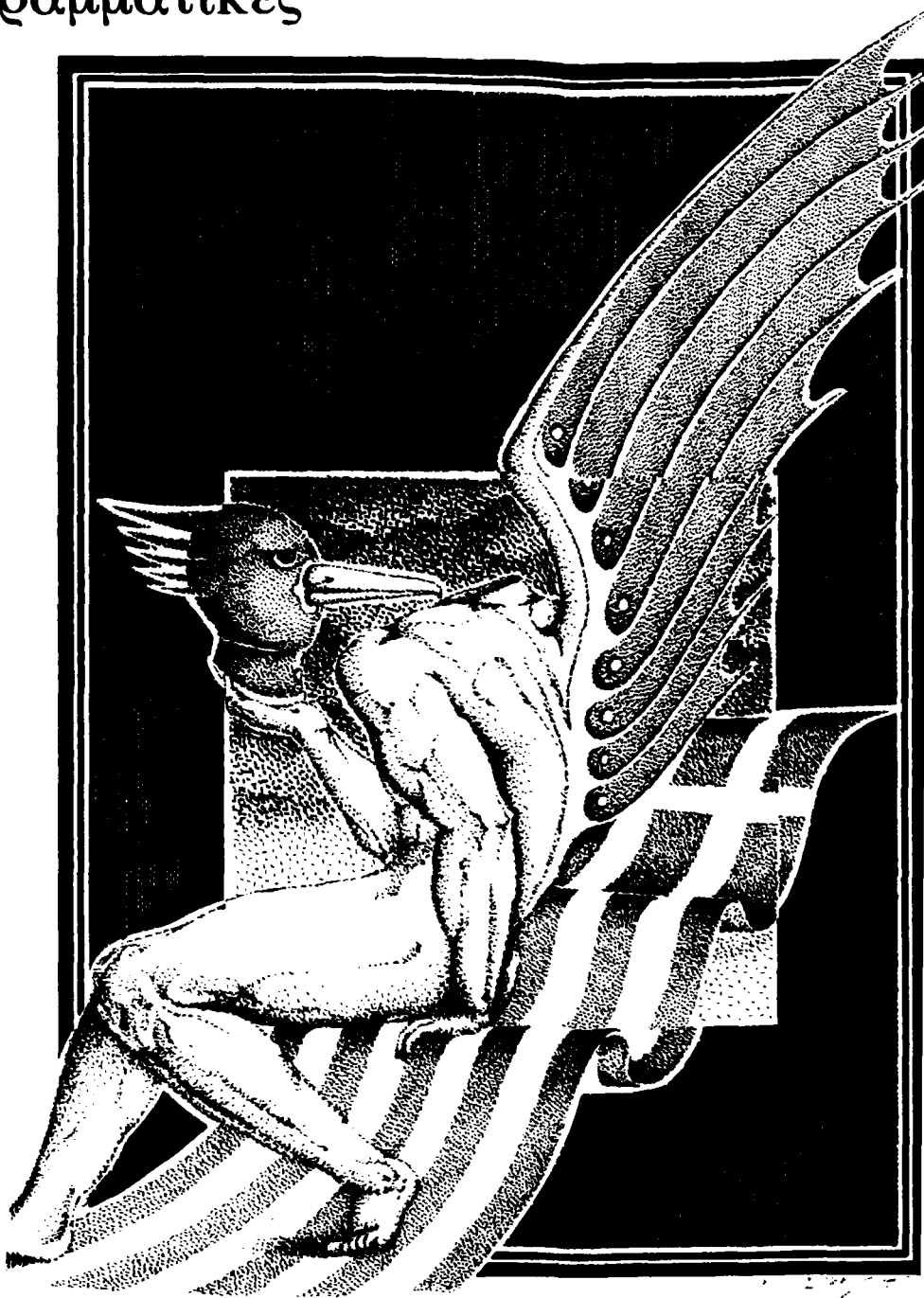
Μετά τίς προγραμματικές

**Θεσμοί καί ἀλλαγὴ:
ἀπὸ τῆ νομιμοποίησης
τοῦ συντάγματος
εἰς τὴν πραγμάτωσιν
τῶν μεγάλων ὁραμάτων**

Στίς πρώτες δηλώσεις του πού μεταδόθηκαν ἀπὸ τὴν τηλεόραση τὸ βράδυ τῆς 18ης Ὀκτωβρίου, ὁ κ. Ἀνδρέας Παπανδρέου τόνισε ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα διδάγματα τῆς ἐκλογικῆς ἀναμέτρησης ἦταν πὼς στὴ χώρα μας ἀποδείχτηκε ὅτι οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοὶ πραγματικὰ λειτουργοῦν. Ἀναγνώριση εἰλικρινῆς καὶ κατανότητὴ μετὰ τὸν ἐκλογικὸ θρίαμβο τοῦ ΠΑΣΟΚ, ὅσο καὶ ἂν ἡ ἐμφαση μὲ τὴν ὁποία διατυπώθηκε ἤχησε κάπως παρὰξένα στὰ αὐτιά ὧν εἶχαν συνηθίσει τὸν ἀρχηγό τῆς ἑως τότε ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης νὰ χρησιμοποιεῖ ἓνα ἐντονα ἐπικριτικὸ λεξιλόγιο, ὅταν ἀναφερόταν στοὺς θεσμοὺς καὶ τῇ λειτουργίᾳ τῆς μεταδικτατορικῆς μας δημοκρατίας.

Ἀσφαλῶς, ἡ δήλωση τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ ἀπηχοῦσε τὸ συγκινησιακὸ κλίμα τῶν πρώτων μετεκλογικῶν ὥρων. Δὲν στερεῖται ὅμως καὶ γενικότερης πολιτικῆς σημασίας, ἂν ληφθοῦν ὑπὸψη οἱ παλιότερες θέσεις τοῦ ΠΑΣΟΚ γιὰ τὴν ὁργάνωση τῆς πολιτείας, καὶ ἰδίως τὸ ὅτι πούθενά, οὔτε στὴ «Διακήρυξη κυβερνητικῆς πολιτικῆς» τοῦ περασμένου Ἰουλίου, οὔτε καὶ στίς προγραμματικὲς δηλώσεις τῆς νέας κυβέρνησης, ἡ νομιμοποίηση τοῦ συντάγματος τοῦ 1975 δὲν ἀμφισβητεῖται. Μὲ ἄλλα λόγια, παρατηροῦμε καὶ στὴν Ἑλλάδα ἓνα ἀντίστοιχο φαινόμενο μὲ ἐκεῖνο πού σημειώθηκε στὴ Γαλλία, τὰ τελευταῖα χρόνια, καὶ πού τόσο παραστατικὰ περιγράφει ὁ Olivier Duhamel στὸ πρόσφατο βιβλίο του *La gauche et la Vème République*: ἡ ἀριστερά, ἀφοῦ ἐπὶ χρόνια καταδίκασε ἀμείλικτα τὸν «αὐταρχισμό» ἐνὸς θεσμικοῦ πλαισίου, ἀπὸ τὴν κατάρτιση τοῦ ὁποίου εἶχε οὐσιαστικὰ ἀποκλεισθεῖ, μόλις φάνηκε πὼς μπορεῖ μὲ τὸ θεσμικὸ αὐτὸ πλαίσιο νὰ κατακτήσει τὴν ἐξουσία, ὄχι μόνον τὸ ἀναγνώρισε πλήρως, ἀλλὰ καὶ τὸ νομιμοποίησε, διακηρύσσοντας τὴν πρόθεσιν τῆς νὰ τὸ βελτιώσει στὸ μέλλον.

Γιὰ τὴ νέα ἑλληνικὴ κυβέρνησι, ἡ βελτίωση τῶν θεσμῶν καὶ ὁ ἐκδημοκρατισμὸς τοῦ πολιτεύματος δὲν φαίνεται νὰ

ἀποτελεῖ κενὸ ἀπλῶς λόγος. Ἦδη, ἔχει στὸ ἐνεργητικὸ της ὁρισμένα πολὺ θετικὰ μέτρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ξεχωρίζουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀποκατάσταση ἐνὸς κλίματος ἀνεπανάληπτης ἐλευθερίας, ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης, ἡ κατάργηση

τῶν γιορτῶν τοῦ μίσους καὶ ἡ ψήφος στὰ 18, πού ἀναμένεται νὰ ἔχει ψηφιστεῖ ὡς τὸ τέλος τοῦ χρόνου. Ἐξάλλου, στίς προγραμματικὲς του δηλώσεις, ὁ πρωθυπουργὸς ἐξήγγειλε μιὰ σειρά μέτρων πού, ὅπως εἶπε, πρόκειται νὰ ληφθοῦν

ίγο ως πολύ άμεσα, είτε για τόν έκδημο-
κρατισμό της δημόσιας διοίκησης (ισο-
τολτεία, άποκομματικοποίηση, κατάρ-
ρηση τών φακέλων), είτε για τή βελτίωση
της έκλογικής νομοθεσίας (κατάργηση
του σταυρού προτίμησης, καθιέρωση
«συστήματος άπλης άναλογικής», χρημα-
τοδότηση τών πολιτικών κομμάτων), είτε
για τήν ισότητα τών δύο φύλων και τόν
έκσυγχρονισμό του οίκογενειακού δι-
καίου (πολιτικός γάμος, μοιχεία), είτε
για τήν έξυγίανση της έργατικής νομοθε-
σίας (κατάργηση της ύποχρεωτικής διαι-
τησίας και τών νόμων 330/76 και 643/77),
είτε τέλος για τή ρύθμιση όρισμένων ειδι-
κών θεμάτων γενικότερης σημασίας,
όπως ο έπαναπατρισμός τών πολιτικών
προσφύγων, ο χωρισμός έκκλησίας και
κράτους και ο συνδικαλισμός στα σώμα-
τα άσφαλείας. Όλα δέ αυτά, μέσα στην
αυτοδιαχειριστική προοπτική πού έξα-
κολουθεί νά αναδεικνύεται στα κείμενα
του ΠΑΣΟΚ ως ή λυδία λίθος του πολι-
τικού του οράματος, και πού θέλει νά
στηρίζεται όχι μόνο στο κοινοβούλιο,
αλλά έξίσου πολύ σ' έναν «μαζικό, ταξι-
κό, πολιτικοποιημένο συνδικαλισμό, χω-
ρίς έξάρτηση και κηδεμονία από τό κρά-
τος, τήν έργοδοσία και τά κόμματα», και
σέ μία «πραγματική άποκέντρωση», μέ
τή θεσμοθέτηση πάνω από τούς δήμους
και τίς κοινότητες οργανισμών τοπικής
αυτοδιοίκησης δεύτερης και τρίτης βαθ-
μίδας, «μέ διοικητική αυτοτέλεια και μέ
στόχο τήν οικονομική αυτoδυναμία για
τήν έπίλυση όλων τών τοπικών ύποθέ-
σεων» και μέ παράλληλη ένεργό συμμετο-
χή στην κατάρτιση του άναπτυξιακού
προγράμματος της χώρας («Αναπτυξια-
κές Έπιτροπές Βάσης»).

Οί έπιφυλάξεις πού θά μπορούσε νά
προβάλει ένας δύσπιστος άκροατής τών
κυβερνητικών έξαγγελιών είναι άσφαλώς
πολλές. Γιατί ο πρωθυπουργικός λόγος,
και δέν ήταν όσο σαφής και συγκεκριμέ-
νος θά περίμενε κανείς, και οί σιωπές
του σέ όρισμένα κρίσιμα θέματα ήταν
σημαδιακές. Για νά σταθούμε σέ ένα μό-
νο παράδειγμα, έντύπωση προκάλυψε ή
έλλειψη οποιασδήποτε άναφοράς στο θέ-
μα του έκδημοκρατισμού τών ένόπλων
δυνάμεων, της τροποποίησης τών αντι-
συνταγματικών έσωτερικών κανονισμών
τους και του έλέγχου τους από τό κοινο-
βούλιο, για νά κατάργηθούν κάποτε τά
στεγανά πού τίς περιβάλλουχ. Ψστόσο,
και αυτό δεδαίως άν δέν θέλει κανείς νά

πέσει στην παγίδα της καταδίκης προθέ-
σεων και μόνο, και ο πιο καχύποπτος
άριστερός τιμητής θά πρέπει νά αναγνω-
ρίσει και τή συνέπεια τών κυβερνητικών
θέσεων πάνω στα θεσμικά και τό θετικό
περιεχόμενο του αντίστοιχου προγράμ-
ματος, άνεξάρτητα από τίς όποιες επιφυ-
λάξεις για όρισμένα τουλάχιστον από τά
έπί μέρους ζητήματα και κάποιες άστο-
χες μεθοδεύσεις πού άκολουθούνται για
τήν πραγμάτωση όρισμένων άλλαγών.
Έτσι, λ.χ., ή άσάφεια πού έξακολουθεί
νά περιβάλλει τό περιεχόμενο της άπλης
άναλογικής και τήν έκταση της έφαρμο-
γής της, ή άκόμη ή μετάθεση της εϋθύνης
για τήν έξυγίανση του συνδικαλιστικού
κινήματος στους ώμους της δικαιοσύνης,
δέν θά πρέπει νά μάς κάνουν νά ύποτι-
μούμε τό μείζον: τό ότι δηλαδή, τό πρό-
γραμμα τών θεσμικών άλλαγών της νέας
κυβέρνησης έντάσσεται στην προοπτική
της διεύρυνσης και του εμπλουτισμού
της δημοκρατίας.

Από εκεί και πέρα, τά δύο καιρία
έρωτήματα πού θά είχε κανείς νά ύποβά-
λει έντοπίζονται, κατά τή γνώμη μας,
στο πώς και στο πότε θά πραγματοποιούν
οί κυβερνητικές έξαγγελίες.

Και σέ ό,τι μέν άφορά τό πώς, τό
ζητήμα πού τίθεται είναι κατά πόσον τό
ΠΑΣΟΚ ως κυβέρνηση θά επιδιώξει νά
έξασφαλίσει μέ τήν ίδια άποφασιστικό-
τητα πού διακήρυσε στα κείμενα και τά
συνθήματά του, τήν άναγκαία *λαϊκή συμ-
μετοχή*, για τήν πραγμάτωση τών άλλα-
γών πού έπαγγέλεται. Στο σημείο αυτό,
όσο και άν οί πρώτοι δύο μήνες δέν
άρκουν για νά συναχθούν στοιχειωδώς
άσφαλή συμπεράσματα, δέν μπορεί κα-
νείς νά μήν έπισημάνει δύο μάλλον άνη-
συχητικές ένδείξεις: πρώτον, τόν έξαιρε-
τικά συγκεντρωτικό τρόπο μέ τόν όποιο
άσκειται ή νέα έξουσία, τρόπο πού σου
δίνει τήν έντύπωση πώς τίποτα δέν γίνε-
ται άν δέν περάσει προηγουμένως από τό
Καστρί, τό πολιτικό γραφείο, ή κάποιο
συχνά στενόμυαλο κομματικό όργανο.
Και δεύτερον, τή συστηματική άνοχή, άν
όχι έσκεμμένη ύπογράμμιση του πολιτι-
κού ρόλου του προέδρου της Δημοκρα-
τίας, πού είναι ένδεχόμενο, σέ διαφορε-
τικές συνθήκες, νά καταλήξει σέ μία
προεδρική έρμηνεία του διπρόσωπου
συντάγματος μας, σέ βάρος της δημο-
κρατικής-κοινοβουλευτικής έκδοχής του.
Γιατί, ούτε ή ύπογράμμιση της προεδρι-
κής «προνομίας» πάνω στο θέμα του δη-

μοψηφίσματος, ούτε ή σιωπηρή άνοχή
έπαφών και πολιτικών δηλώσεων, πού
άντίκεινται εϋθέως στο ρυθμιστικό ρόλο
πού αναγνωρίζει καταρχήν τό σύνταγμα
στον άρχηγό του κράτους, είναι ένερ-
γεις πρόσφορες για νά ένισχύσουν τό
πολιτικό βάρος της βουλής, για τήν
όποια ή κυβέρνηση μάς ύπόσχεται έναν
άποφασιστικότερο ρόλο.

Όσο για τό πότε, τό έρώτημα πού
τίθεται δέν άφορά τόσο τίς όποιες καθυ-
στερήσεις στη λήψη τών μέτρων πού
έχουν έξαγγελθεί, όσο τήν έλλειψη της
κατάλληλης προεργασίας και τή μή άνα-
κοίνωση κάποιων συγκεκριμένων και δε-
σμευτικών προθεσμιών. Αυτή ή φαινομε-
νική, ως έλπίζουμε, άπουσία οποιασδή-
ποτε ιεράρχησης τών προτεραιοτήτων,
και ή μετάθεση της ήμερομηνίας τών άλ-
λαγών σέ ένα άδηλο μέλλον, ενώ τώρα
συντρέχουν άναμφισβήτητα οί πολιτικές
προϋποθέσεις για τήν πραγμάτωσή τους,
προκαλεί εϋλογες άνησυχίες. Η διαμόρ-
φωση τών θεσμικών προϋποθέσεων ενός
άκηδεμόνευτου συνδικαλισμού, ή μιάς
άποκέντρωσης πού δέν θά είναι άπλως
άποσυγκέντρωση, θά είναι άσφαλώς πο-
λύ δυσκολότερη σέ ένα ή δύο χρόνια άπ'
ό,τι είναι σήμερα. Γιατί, άν είναι δέδαιο
πώς ή λαϊκή κατάφαση σήμερα ύπάρχει
και μάλιστα ένισχύεται μετά τίς εκλογές,
άλλο τόσο σίγουρο είναι ότι ή «περίοδος
χάριτος» θά λήξει κάποτε και ή συντήρη-
ση θά άνασυνταχθεί, όπότε, τόσο οί ύπο-
κειμενικές όσο και οί άντικειμενικές δυ-
νατότητες της άλλαγής θά είναι πιο περι-
ορισμένες.

10.12.1981
Νίκος Άλιβιζάτος

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς νέας κυβέρνησης

Ποιά εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς νέας κυβέρνησης, πού ταυτίζεται ἡ συγκλίνει καὶ πού διαφοροποιεῖται ἀπὸ τὴ μέχρι σήμερα ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας;

Ἐνάμισι μῆνα μετὰ τὶς ἐκλογές καὶ δέκα μέρες μετὰ τὶς προγραμματικές δηλώσεις, ἡ ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα αὐτά ἐξακολουθεῖ δυστυχῶς νὰ εἶναι ἀρκετὰ δύσκολη. Τό γεγονός αὐτό ἀποτελεῖ καθ'αυτὸ ἕνα πρόβλημα καὶ ἕνα ἀρνητικὸ στοιχεῖο ἀπὸ τὴ σκοπία μας. Παρ' ὅλα αὐτά, μέ βάση τὶς προγραμματικές δηλώσεις καὶ ἕνα ἀρκετὰ πλούσιο σύνολο κυβερνητικῶν δηλώσεων καὶ πράξεων κατὰ τὴν περίοδο αὐτή, εἶναι ἴσως δυνατὴ μιὰ προσπάθεια ἀπάντησης στὰ ἐρωτήματα αὐτά, μέ τὴν ἐπιφύλαξη πάντως πού ἐπιβάλλει κάθε ἐγχείρημα πού περιέχει μεγάλο ποσοστὸ μαντείας.

1. Οἱ γενικοὶ προσανατολισμοί

Κατὰ τὴν ἀποψή μου τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς νέας κυβέρνησης εἶναι τὰ ἑξῆς:

1.1. Οἱ βασικὲς ἐπιλογές: κυριαρχεῖ ἡ συνέχεια

Ὡς πρὸς τὶς βασικὲς ἐπιλογές ὑπάρχει σύγκλιση ἢ καὶ ταύτιση μέ αὐτές τῶν προηγουμένων κυβερνήσεων, μέ μοναδική ἴσως ἐξαίρεση τὸ Κυπριακὸ. Εἰδικότερα οἱ ἐπιλογές γιὰ τὸ ΝΑΤΟ, τὴν ΕΟΚ, τὸ Αἰγαῖο καὶ τὶς δάσεις, ἡ σημασία τῶν σχέσεων μέ τὸν ἀραβικὸ καὶ τὸν βαλκανικὸ χώρο, δέν φαίνεται κατὰ βάση νὰ διαφοροποιοῦνται αἰσθητὰ ἀπὸ τὴν προηγούμενη πολιτικὴ μας.

1.2. Ἡ γενικότερη «φιλοσοφία»: πραγματισμός, προοδευτικὰ ὁράματα καὶ ἀντιφάσεις

Ἡ σχέση ἀνάμεσα στοὺς ἐθνικοὺς στόχους πού θέτει ἡ ἐξωτερικὴ μας πολιτικὴ καὶ στὴ γενικότερη «ἀντίληψη» ἢ «φιλοσοφία» τῆς γιὰ τὴ διεθνή κατάσταση καὶ τὶς διεθνεῖς σχέσεις δέν ἀλλάζει οὐσιαστικά ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὅτι τόσο πρὶν ὥς καὶ μετὰ τὶς 18 Ὀκτωβρίου, ἀκολουθεῖται μιὰ «πραγματιστικὴ» γραμμὴ πού

λή. Πρόκειται γιὰ ἕνα δξύτατο ἀντικει-ἐπιδιώκει τὸ ἐθνικὸ συμφέρον χωρὶς ὅμως νὰ τὸ ἐντάσσει ρητὰ καὶ ὀργανικά σέ κάποιο ἑνικότερη «φιλοσοφία», σέ κάποιο «πρόγραμμα» σέ εὐρύτερο ἐπίπεδο.

Ἀντίθετα ὑπάρχει μιὰ αἰσθητὴ διαφοροποίηση στὴ «φιλοσοφία» πού διαφαίνεται νὰ ἐμπνέει τὶς δύο κυβερνήσεις. Ἔτσι ἐνῶ οἱ κυβερνήσεις τῆς Ν.Δ., σάν «φόντο» τῆς ἐξωτερικῆς τους πολιτικῆς, «φόντο» πού ἐξάλλου ἦταν ὑποχρεωμένες συχνά στὴν πράξη νὰ ἀγνοήσουν, εἶχαν μιὰ φιλοσοφία ἀπὸ ἀκραιφνῶς ἀτλαντικὴ μέχρι συντηρητικὴ δυτικοευρωπαϊκή, μέ τάση τὸν τελευταῖο καιρὸ (ἀλλὰ καὶ προηγούμενα σὸ ἐπίπεδο τῆς διπλωματίας καὶ τῶν μηχανισμῶν) νὰ ὑπερισχέει ἡ ἀτλαντικὴ διάσταση, ἡ κυβέρνηση τοῦ ΠΑΣΟΚ δέν φαίνεται νὰ ἔχει μιὰ συγκροτημένη διεθνή φιλοσοφία: βασικά προσανατολίζεται πρὸς μιὰ προοδευτικὴ φιλοευρωπαϊκὴ στάση (ἀλλὰ μέ πολλὰ ἀντιφάσεις καὶ ἀναστολές), ὑπάρχουν ὅμως καὶ στοιχεῖα σαφῶς ἀποκλίνοντα, ὑπολλείμματα παλαιότερων ἀντιλήψεων (τριτοκοσμικῶν κλπ.) πού ἐνῶ σέ καμιά περίπτωσιν δέν εἶναι οὔτε τείνουν νὰ γίνουν κυρίαρχα, ἀποτελοῦν μιὰ μόνιμη «πισινὴ» ἀλλὰ καὶ μιὰ μόνιμη ὑπομόνευση τῆς ἐσωτερικῆς συνοχῆς τῆς κυρίαρχης τάσης.

1.3. Νέα διαπραγματευτικὴ τακτικὴ: ἐπιθετικότητα καὶ σκόπιμη ἀσάφεια ὡς πρὸς τὶς προθέσεις

Σέ σχέση μέ τὸ προηγούμενο σημεῖο καθορίζεται καὶ μιὰ οὐσιώδης διαφορὰ τῆς νέας μέ τὶς παλαιές κυβερνήσεις σὸ ἐπίπεδο τῆς διαπραγματευτικῆς τακτικῆς σὸ διεθνή στίβο: γιὰ τὶς κυβερνήσεις τῆς Ν.Δ. ἡ γενικότερη διεθνοπολιτικὴ τους φιλοσοφία, ἀποτελοῦσε ἕνα μόνιμο περιορισμὸ πού ἀδυνατίζε τὴ διαπραγματευτικὴ τους θέση γιὰ τὴν ἐπιδίωξη ἐθνικῶν στόχων πού προφανῶς ἔρχονταν σέ ἀντίθεση μέ τὴ φιλοσοφία αὐτή. Ἡ κυβέρνηση τοῦ ΠΑΣΟΚ δέν ἔχει τὸ πρόβλημα αὐτό: ἀπὸ τὴ μιὰ φαίνεται νὰ ἀξιοποιεῖ τὶς δυνατότητες πού δίνει ἡ προοδευτικὴ φιλοευρωπαϊκὴ φιλοσοφία γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῶν ἐθνικῶν μας θέσεων, ταυτόχρονα ὅμως δείχνει διατεθειμένη νὰ παί-

ζει –ὅπου τὸ κρίνει σκόπιμο– καὶ τὸ χαρτί κάποιων ριζικότερα «ἀντιδυτικῶν» ἐπιλογῶν μέ στόχο τὴν ἐνίσχυση τῆς διαπραγματευτικῆς τῆς θέσης. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἀποτελεῖ καὶ τὸ ὑπόδαθρο μιᾶς σαφῶς πιὸ «ἐπιθετικῆς» τακτικῆς στὴν ἀσκηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

1.4. Μεθόδευση τῶν ὑπαναχωρήσεων ἀπὸ προηγούμενες θέσεις: ἕνα ἰδιαίτερο πρόβλημα

Τέλος, ἕνα ριζικὰ διαφορετικὸ στοιχεῖο τῆς σημερινῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ ἐντελῶς νέα λειτουργία τῆς σὸ ἐπίπεδο τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς. Εἰδικότερα γιὰ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ΠΑΣΟΚ κεντρικὸ στοιχεῖο στὴν ἐξωτερικὴ τῆς πολιτικὴ εἶναι ἡ «μεθόδευση» τῆς ἀπεμπλοκῆς ἀπὸ προηγούμενες συχνά ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες βασικὲς ἐπιλογές τῆς. Τόσο ἀπὸ τὴν κυβερνήσιν ὅσο, ἀκόμη περισσότερο, ἀπὸ τὸν φιλοκυβερνητικὸ τύπο καλλιιεργεῖται σκόπιμα ἡ ἀσάφεια ἀν ὅχι καὶ ἡ σύγχυση γύρω ἀπὸ τὸ τί ἀκριδῶς ἐπιδιώκει. Καὶ στρέφεται ὅλη ἡ προσοχὴ τοῦ κοινοῦ στὴ «λεβεντιά» καὶ στὶς «μεθοδεύσεις» (στὴν τακτικὴ γενικότερα) μέ στόχο νὰ μειωθεῖ τὸ ἐσωτερικὸ πολιτικὸ κόστος τῆς ὑπαναχώρησης τοῦ ΠΑΣΟΚ ἀπὸ τὶς παλαιότερες «ἀριστερές» ἐπιλογές του. Ταυτόχρονα ὅμως –καὶ τὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ– δίνεται ἡ ἐντύπωση, σέ ὅποιον ἐξετάσει προσεκτικὰ τὴν κυβερνητικὴ τακτικὴ, ὅτι ἀφήνεται ἡ «πόρτα ἀνοιχτή» γιὰ μιὰ «φυγὴ πρὸς τὰ μπρός» μέ τὴ μορφή δξυνσης ἐθνικῶν θεμάτων ἢ θεσμικῶν ἀντιπαραθέσεων, μέ ἀφορμὴ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ, στὴν περίπτωση πού ἡ πορεία τῆς ἀλλαγῆς σὸ ἐσωτερικὸ καὶ εἰδικότερα ἡ δημοτικότητα τῆς κυβερνήσεως φανεῖ ὅτι φθείρεται.

1.5. Τὰ δύο πιὸ κρίσιμα θέματα

Ἀπὸ τὸ σύνθετο πλέγμα τῶν ἐξωτερικῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα μας, δύο ἀπὸ αὐτὰ φαίνονται στὴ σημερινὴ φάσιν νὰ ἀποκτοῦν κεντρικὴ σημασία.

Τὸ ἕνα εἶναι τὸ πρόβλημα τῶν δάσεων καὶ εἰδικότερα τῆς ἐνδεχόμενης χρησιμοποίησης τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν Η.Π.Α. σέ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις στὴ Μ. Ἀνατο-

μενικό πρόβλημα όπου ζωτικά εθνικά συμφέροντα φαίνεται να ξεχρονούνται σε κατά μέτωπο αντίθεση με κεντρικές στρατηγικές επιδιώξεις των Η.Π.Α. Τό πρόβλημα αυτό δεν μπόρεσε να το ξεπεράσει ούτε η προηγούμενη κυβέρνηση και ο δρόμος προς ένα συμβιβασμό φαίνεται δύσκολος. Είναι φανερό ότι η σύγκρουση εδώ με τον αμερικανικό παράγοντα μπορεί να αποτελέσει όχι μόνο πρόσχημα αλλά και ουσιαστικό αίτιο για μία γενικότερη προσπάθεια υπονόμευσης της νέας κυβέρνησης από τους 'Αμερικανούς.

Τό δεύτερο είναι τό πλέγμα των ελληνοτουρκικών διαφορών και ιδιαίτερα τό Κυπριακό πού με όρισμένες νέες θέσεις της κυβέρνησης φαίνεται ότι τείνει να εμπλακεί άμεσα στο πλέγμα αυτό, παρά τις αντίθετες διακηρύξεις. Έδώ τό πρόβλημα, πιστεύουμε, δεν είναι μία αντικειμενική αδυναμία ειρηνικής διεξόδου ή πάντως άποφυγής επικίνδυνων εξελίξεων, όσο τό γεγονός ότι τά προβλήματα αυτά προσφέρονται καθεαυτά και ίσως σήμερα με τις νέες θέσεις της κυβέρνησης ακόμη περισσότερο σε μία δξυνση πού θά ύποκινούσε ό όποιοσδήποτε θά είχε συμφέρον να ύπομονεύσει τή διαπραγματευτική θέση και κύρια τό έσωτερικό καθεστώς της χώρας μας. Φυσικά μέσα στα πλαίσια μιάς τέτοιας «έπιχειρήσης», και άλλα θέματα όπως τό NATO, ή ΕΟΚ, ή βαλκανική ζώνη κλπ., ενώ στη σημερινή συγκυρία δεν φαίνεται να οδηγούν σε άδιέξοδα, θά μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σαν μοχλοί άποσταθεροποίησης.

2. Οί θέσεις πάνω στα συγκεκριμένα ζητήματα

Θά άπαριθμήσουμε στη συνέχεια τά βασικά σημεία της έξωτερικής πολιτικής της νέας κυβέρνησης με βάση τις προγραμματικές δηλώσεις αλλά και τήν μέχρι σήμερα ύπόλοιπη πρακτική. Δέν θά αναφερθούμε στο θέμα ΕΟΚ, παρ' όλο πού, όπως θά φανεί παρακάτω, θεωρούμε ότι είναι άρρηκτα δεμένο με τήν ύπόλοιπη έξωτερική πολιτική, κι αυτό έπειδή θίγεται από άλλο σημείωμα στο ίδιο τεύχος των «ΣΘ». Αναφέρουμε πάντως συνοπτικά ότι ή βασική κατεύθυνση φαίνεται πλέον σαφώς να είναι ή παραμονή μέσα στην ΕΟΚ με μία πιο μαχητική

διεκδίκηση των συμφερόντων μας, αλλά με μία «φιλοσοφία» πού ακόμη παραμένει άξεκαθάριστη, περιλαμβάνοντας ταυτόχρονα άντιφατικά στοιχεία (μάχη για μετασχηματισμό ΕΟΚ προς όφελος του Νότου και των εργαζομένων ή στενή εθνική μάχη με ένδεχόμενη τήν άποχώρηση).

2.1. NATO

Κατά τή γνώμη μας στο θέμα αυτό τό βασικό πρόβλημα είναι ή μεθόδευση της ύπαναχώρησης από τό παλιό «ΕΞΩ» σε ένα ουσιαστικό «ΜΕΣΑ». Ήδη με τις προγραμματικές δηλώσεις ή ρητή δέσμευση της προεκλογικής διακήρυξης του ΠΑΣΟΚ ότι θά φέρει τή συμφωνία Ρότζερς στη βουλή για να καταψηφιστεί μετατρέπεται σε κάποια άόριστη «διαδικασία άποδέσμευσης από τή συμφωνία Ρότζερς». Σήμερα τό ζητούμενο από τήν 'Ελλάδα έχει συρρικνωθεί σε μία «έγγυηση» των ΗΠΑ τύπου «έπιστολής Κίσιγκερ» για τά άνατολικά μας σύνορα. Δεδομένου βέβαια ότι στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για έγγυηση αλλά για έκδήλωση «ένδιαφέροντος» (ή «μή άδιαφορίας»), πράγμα πού ούτως ή άλλως ισχύει, ή άπαιτηση αυτή δεν φαίνεται άδύνατο να ικανοποιηθεί με κάποια μορφή, αν μάλιστα οι ΗΠΑ δεν επιθυμούν οι ίδιες να δξύνουν τήν κατάσταση. Έξάλλου χωρίς να μηδενίζουμε τήν αξία μιάς τέτοιας άμερικανικής δήλωσης, θά πρέπει να έχουμε κατά νου ότι σοβαρός κίνδυνος για τήν έδαφική μας άκεραιότητα από τήν πλευρά της Τουρκίας θά ύπάρχει βασικά μόνον όταν οι ίδιες οι ΗΠΑ κρίνουν σκόπιμο να ύποκινήσουν και να στηρίξουν επιθετικές τουρκικές πρωτοβουλίες. Και στην περίπτωση αυτή οι δηλώσεις τύπου «έπιστολής Κίσιγκερ» μικρή αξία μπορούν να έχουν. Κατά συνέπεια ή τακτική πού ακολουθείται για τό «μεθόδευση» της παραμονής μας στο NATO, είναι πολύ πιθανό να είναι άτυχη, δεν θά σημάνει καμιά ουσιώδη βελτίωση της θέσης μας έναντι της Τουρκίας, έχει δε και μία άρνητική πλευρά, τήν άναγνώριση στην πράξη της άμερικανικής έπικυριαρχίας στο Αιγαίο.

2.2. Βάσεις

Όπως ήδη αναφέρθηκε, τό θέμα αυτό είναι πιθανότατα τό πιο κρίσιμο. Βέβαια ζητούμενο από τήν ελληνική πλευρά δεν

είναι πλέον τό κλείσιμο των βάσεων. Τό «συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα» της προεκλογικής διακήρυξης γίνεται άπλώς «χρονοδιάγραμμα» στις προγραμματικές, ή δε θέση για «έτήσια άναθεώρηση» δείχνει, όπως έπεςήμανε ο Χ. Φλωράκης στη Βουλή και πολλοί άλλοι έξω από αυτήν, πως αντιμετώπιζεται πολυετής, δίλεπε άόριστη «μεταβατική περίοδος». Τό πρόβλημα ώστόσο βρίσκεται στους όρους πού θέτει ή κυβέρνηση για τή λειτουργία των βάσεων. Και εδώ πάλι πρόβλημα ίσως να μην ύπάρχει στο να βρεθεί μία φραστική λύση. Δέν αποκλείεται λ.χ. οι Η.Π.Α. να συναινέσουν τυπικά σε κάποιο ελληνικό «έλεγχο και επίδεψη των δραστηριοτήτων» των βάσεων. Αυτό πού αποκλείεται είναι φυσικά ή 'Ελλάδα να μπορεί από τεχνική άποψη πράγματι να έλέγχει και να επιβλέπει τή δράση τους. Και ίσως να μην επιζητείται και από τήν 'Ελλάδα τίποτε περισσότερο από αυτό τό τυπικό «δικαίωμα». 'Αντίθετα ο άλλος όρος πού τίθεται

«άναστολή των δραστηριοτήτων των βάσεων όταν διακυβεύονται τά συμφέροντα της 'Ελλάδος πού έχουν σχέση με τήν εθνική μας ασφάλεια ή πού είναι δυνατό να βλάψουν τά συμφέροντα του έθνους μας με τις φιλικές του χώρες στη μείζονα περιοχή μας» δεν αποτελεί σχήμα λόγου. Όπως ήδη αναφέρθηκε, ή κυβέρνηση δεν μπορεί παρά να τόν έννοει αν δεν σκοπεύει να διακυβεύσει ύψιστα εθνικά συμφέροντα και επί πλέον αν δεν θέλει να καταστεί παράγων στην προσπάθεια *άνατροπής* της στρατηγικής *ισορροπίας* υπέρ των ΗΠΑ. Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ δεν θά ήταν νοητό να άποδεχθούν (όχι τύποις αλλά ουσία) τόν όρο αυτό, αφού ο κύριος στρατηγικός τους στόχος στην περιοχή περιλαμβάνει άκριβώς μία τέτοια χρήση της Κρήτης. 'Ας προσθέσουμε πάντως ότι στο ζήτημα αυτό, ή 'Ελλάδα δεν είναι άπαραίτητη μόνη της στη Δύση αφού ή θέση της είναι δυνατόν να ένταχθεί στην ευρύτερη εύρωαμερικανική διαμάχη γύρω από τήν Μεσανατολική πολιτική.

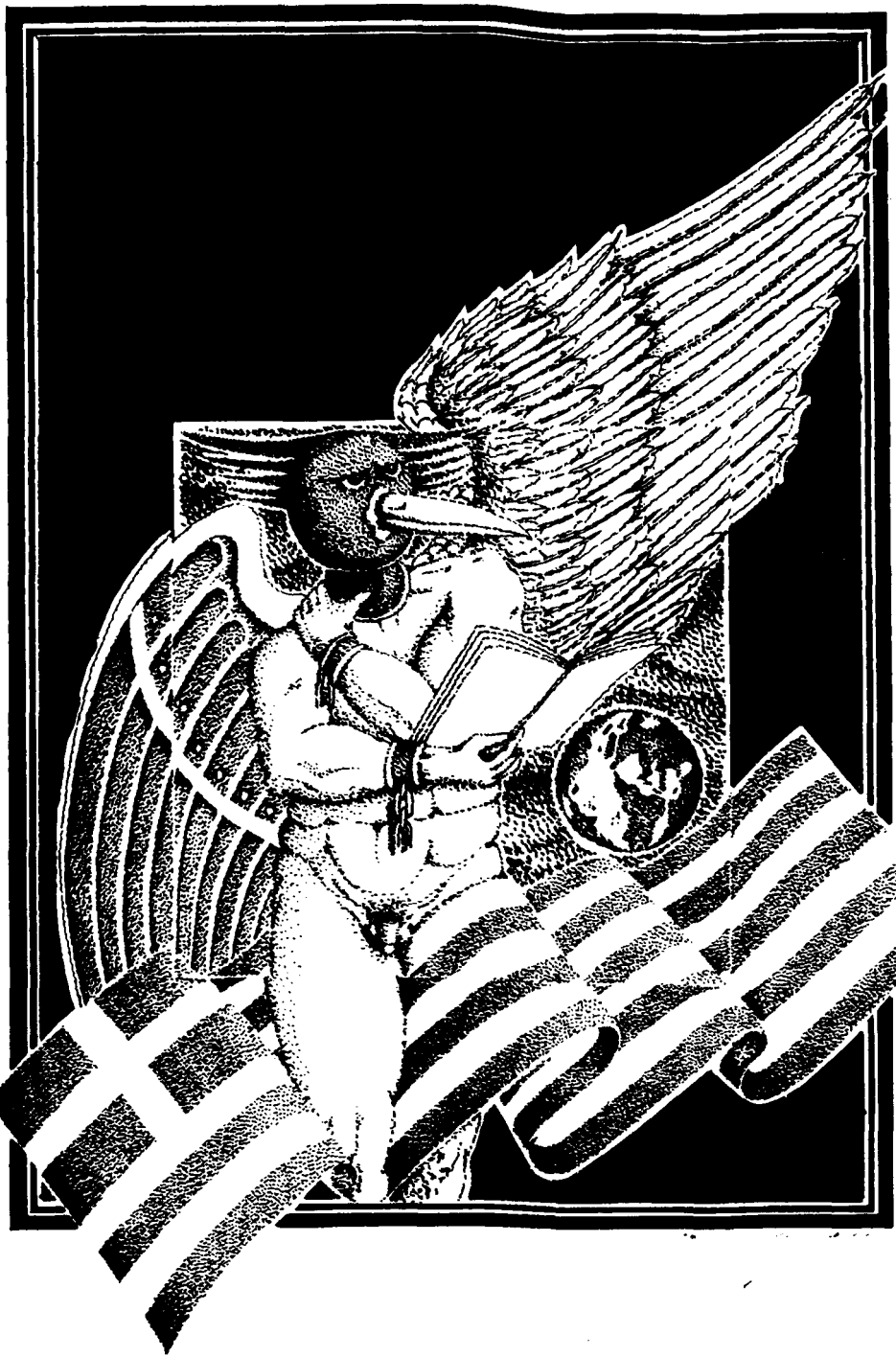
2.3. Κυπριακό

Τό Κυπριακό είναι τό ζήτημα στο όποιο ή νέα κυβέρνηση φαίνεται να πραγματοποιεί τή μεγαλύτερη στροφή σε

σχέση μέ την προηγουμένη. Η στροφή ἐδῶ εἶναι διπλή: ἀφενός ἀναγνωρίζεται ἀπερίφραστα ὁ διεθνής χαρακτήρας τοῦ προβλήματος μέ τή διατύπωση ὅτι τό Κυπριακό εἶναι «πρωταρχικά θέμα ξένης κατοχῆς καί κρίσιμο διεθνές πρόβλημα μετά τήν εἰσβολή καί στρατιωτική κατοχή μεγάλου τμήματος ἑνός ἀνεξάρτητου καί ἀδέσμευτου κράτους – μέλους τοῦ ΟΗΕ». Εἶναι φανερό ὅτι ἡ θέση αὐτή ἀνοίγει τό δρόμο γιά ἐνεργότερη πολιτική στόν ΟΗΕ καί γιά ἀποδέσμευση τοῦ ζητήματος ἀπό τά στενά ἑλληνοτουρκικά ἢ ἐνδονατοϊκά πλαίσια.

Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά ὥστόσο εἰσάγονται μιά σειρά ἀπό στοιχεῖα μᾶς ριζικά ἀντίθετης καί ἀντιφατικής, πρὸς τήν προηγούμενη, θέσης. Ἡ θέση αὐτή συμπυκνώνεται στήν ἐπίμονη προβολή τῆς ὑπόμνησης ὅτι «ἡ Ἑλλάδα παραμένει ἐγγυήτρια δύναμη». Ἄλλα στοιχεῖα αὐτῆς τῆς θέσης εἶναι ἡ διατύπωση τοῦ πρωθυπουργοῦ πῶς ἡ Κύπρος εἶναι τμήμα τοῦ «ἐθνικοῦ χώρου» (πού πάντως δέν περιέχεται στίς προγραμματικές) καί ἡ παλαιότερη θέση, πού ἀναιρέθηκε ὁμως μετά τήν ἐπίσκεψη τοῦ Προέδρου Κυπριανοῦ, πού καταδικάζει τήν ἀρχή «ἡ Κύπρος ἀποφασίζει καί ἡ Ἑλλάδα συμπαρίσταται». Ἐξάλλου ἡ διατύπωση τῶν δηλώσεων γιά ἐνιαῖο καί ἀνεξάρτητο κυπριακό κράτος «πού παρέχει ἴσα δικαιώματα καί τίς ἴδιες ὑποχρεώσεις σέ ὅλους τοὺς πολίτες τῆς – τόσο τοὺς ἑλληνοκυπρίους ὅσο καί τοὺς τουρκοκυπρίους», ἀρνεῖται στήν πραγματικότητα τόν ὁμοσπονδιακό ἢ καί «διεθνικό» χαρακτήρα τοῦ κυπριακοῦ κράτους (δέν ἀναφέρει κοινότητες, ἀλλά πολίτες) καί μᾶς φέρνει πίσω σέ ἀντιλήψεις τοῦ Μακάριου καί τοῦ Γ. Παπανδρέου τῆς δεκαετίας τοῦ '60 πού καί λαθεμένες εἶναι καί σήμερα προφανῶς ἐξωπραγματικές.

Ἡ ἀντιφατικότητα τῆς κυπριακῆς πολιτικῆς τῆς νέας κυβέρνησης γεννᾷ πολλά ἐρωτηματικά καί ἀποτελεῖ ἴσως τό πιό προβληματικό σημεῖο τῆς ἐξωτερικῆς τῆς πολιτικῆς. Εἶναι φανερό ὅτι ἡ θέση περί «ἐγγυήτριας δύναμης», ὑπονομεύει τή θέση περί «ξένης κατοχῆς», ἀφοῦ ἐγγυήτρια δύναμη εἶναι βάσει τῶν ἰδίων συμφωνιῶν καί ἡ Τουρκία (καί ἡ Ἀγγλία). Δέν μπορεῖ τήν ἴδια στιγμή νά καταδικάζεται ἡ παρουσία ξένων στρατευμάτων στήν Κύπρο καί συγχρόνως νά νομιμοποιεῖται ἡ παρουσία τους. Στίς νέες θέ-

σεις τῆς κυβέρνησης ὑποδόσκει ἕνας μεγαλοϊδεατικός ἐθνικισμός πού ἡ καλλιέργειά του εἴτε γιά διεθνεῖς διαπραγματευτικούς εἴτε γιά ἐσωτερικούς πολιτικούς

λόγους εἶναι ἐπικίνδυνη, ἐξασθενεῖ τήν ἐπιβαλλόμενη αὐξημένη συμπαράσταση τῆς Ἑλλάδας στήν Κύπρο, δημιουργώντας ἐρωτηματικά γιά τοὺς στόχους τῆς καί κινδυνεύει ἀκόμη νά προσφέρει ἕναν μοχλό στόν ξένο παράγοντα γιά ὑπονό-

μευση και αποσταθεροποίηση της πορείας προς την αλλαγή.

2.4 Αϊγαίο

Δέν φαίνεται να υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές με την προηγούμενη κυβέρνηση. Η νέα όπως και η παλιά κυβέρνηση φαίνεται αποφασισμένη να υπερασπιστεί αδιάλλακτα τα κυριαρχικά μας δικαιώματα χωρίς να παύει να έχει απλωμένο ένα χέρι φιλίας στην Τουρκία. Σ' αυτό εκφράζει εξάλλου την δημοψυχία των Ελλήνων. Διαφορές στην τακτική είναι μάλλον μικρής σημασίας (αν όχι αποκλειστικά προεκλογικού χαρακτήρα). Σημειώνουμε πάντως ότι όρισμένοι τόνοι στην καταγγελία των επεκτατικών βλέψεων της Τουρκίας (όπως και στο Κυπριακό) έχουν στοιχεία ενός υπερβολικού εθνικισμού, που ξεπερνάει τη σταθερή έμμονή στα εθνικά δίκαια. Οί τόνοι αυτοί κινδυνεύουν να θέσουν σε κίνηση αντίστοιχες και μάλιστα δεξύτερες τάσεις στην άλλη πλευρά, δημιουργώντας το ψυχολογικό υπόβαθρο για μία δξυση των ελληνοτουρκικών σχέσεων, που βέβαια δέν συμφέρει τη χώρα μας.

2.5 Άλλοι τομείς

Θά αναφερθούμε σύντομα και σέ άλλα σημεία της εξωτερικής μας πολιτικής:

Στη *βαλκανική* πολιτική, η παραδοσιακή γενικά εποικοδομητική μας στάση συμπληρώνεται σήμερα με την αποδοχή της ιδέας για αποπυρηνικοποιημένη ζώνη και τη δήλωση για άμεση και μονομερή απομάκρυνση των πυρηνικών κόνων από τη χώρα μας. Η νέα αυτή απόφαση προσθέτει ένα σημαντικό κεφάλαιο πολιτικής καλής θέλησης στο ενεργητικό μας και έχει συμβολική σημασία για την περιοχή, αφού η αποπυρηνικοποιημένη ζώνη αποτελούσε στόχο των φιλειρηνικών βαλκανικών δυνάμεων από τό 1957. 'Επί πλέον, και ενώ η στρατηγική σημασία της αποπυρηνικοποίησης της 'Ελλάδας είναι περιορισμένη, η υιοθέτηση της ιδέας της αποπυρηνικοποιημένης ζώνης εντάσσεται σέ μία γενικότερη αντίληψη για την προώθηση της ύφεσης στην Εύρωπη. Η αντίληψη αυτή, πρέπει να τονιστεί –σέ αντίθεση ίσως με ότι συνέβαινε πρό είκοσαετίας– δέν φαίνεται πλέον να προσφέρει μονομερή στρατηγικά πλεονε-

κτήματα στην ανατολική πλευρά και γίνεται αποδεκτή από όχι άμελητέες δυνάμεις στη Δυτ. Εύρωπη, στη Σκανδιναβία, ακόμη και μέσα στο κόμμα του κ. Σμίτ στη Γερμανία. Πρέπει άρα ή ελληνική βαλκανική πρωτοβουλία να θεωρηθεί συμβολή σέ μία ρεαλιστική πολιτική ύφεσης.

Η *αραβική* πολιτική της κυβέρνησης βρίσκεται βέβαια επίσης στην προέκταση της παραδοσιακής φιλοαραβικής στάσης της 'Ελλάδας που στηρίζεται σέ ιστορικούς (Κυπριακό) και οικονομικούς λόγους. 'Επισημαίνεται όμως μία σαφώς μεγαλύτερη έμφαση στον τομέα αυτό και μία αλλαγή προτιμήσεων προς τα λιγότερο φιλοαμερικανικά καθεστώτα. Η ελληνική επιτυχής πρωτοβουλία στην ΕΟΚ να αποσυνδεθεί ή ειρηνευτική δύναμη του Σινά από τίς συμφωνίες του Κάμπ-Ντέιβιντ αποτελεί μία από τίς θετικότερες ενέργειες της νέας κυβέρνησης. 'Αντίθετα οί αντιφατικές τοποθετήσεις του πρωθυπουργού πάνω στην Ιρακο-ιρανική διένεξη, με την άτοπη και λαθεμένη σάν αρχή και σάν επιλογή, ανάμειξη υπέρ του 'Ιράκ που στη συνέχεια αναιρέθηκε, αποτελεί «γκάφα» πρώτου μεγέθους. Καί τά πράγματα δέν γίνονται καλύτερα όταν διαπιστώνεται ότι ή «γκάφα» έχει υπόβαθρο οικονομικά όφελη που θά προκύψουν από πωλήσεις όπλων και επισκευές πολεμικών αεροπλάνων αξίας εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων σέ ένα έμπόλεμο και, εν πάση περιπτώσει σίγουρα όχι «έν άμύνη εύρισκόμενο» κράτος.

Οί προγραμματικές δηλώσεις περιέχουν όρισμένες θετικές διατυπώσεις, γενικού πάντως χαρακτήρα, για την ύφεση, για την εύρωπαϊκή συνεργασία, για την κατάργηση των στρατιωτικών συνασπισμών. Σημειώνεται ότι στην πανευρωπαϊκή συνεργασία έχει αφαιρεθεί ή αντι-ΕΟΚική αίχμη που υπήρχε στην προεκλογική διακήρυξη: από τη διατύπωση ότι τό όραμα δέν πρέπει να είναι μία «νέα υπερδύναμη» αλλά μία συνομοσπονδία ανατολικών και δυτικών κρατών, φτάνουμε στη θέση ότι τό όραμα δέν πρέπει να είναι μία «νέα υπερδύναμη» αλλά μία «Εύρωπη των εργαζομένων». Πάντα στο θέμα σχέσεων 'Ανατολής Δύσης, εκπλήσσει τό γεγονός ότι οί προγραμματικές δηλώσεις αποφεύγουν να πάρουν συγκεκριμένη θέση σέ άμεσα

και επίκαιρα θέματα, όπως ό άφοπλισμός και οί εύρωπύραυλοι, παρακάμπτοντας ίσως με τόν τρόπο αυτό λεπτά θέματα που διχάζουν σήμερα τούς Εύρωπαίους σοσιαλιστές.

Στό θέμα της *μεσογειακής πολιτικής* διαπιστώνεται και έδώ μία γενική θετική τοποθέτηση από την όποία έχουν αφαιρεθεί παλαιότερα στοιχεία που έρχονται σέ αντίθεση με τό γεγονός ότι είμαστε μέλη της ΕΟΚ. 'Ετσι όχι μόνο δέν υπάρχει φυσικά πλέον καμία μνεία της «Μεσογειακής Οικονομικής Κοινότητας», αλλά και αποφεύγεται ή διατύπωση της Διακήρυξης που μάς εντάσσει στο πλευρό των μεσογειακών χωρών σέ μία ενιαία στάση απέναντι στις «βιομηχανικές καπιταλιστικές χώρες». 'Εχει φαίνεται συνειδητοποιηθεί πως πρέπει να δώσουμε τη μάχη για μία πιό άνοικτη πολιτική προς τό Νότο, κοινοτικό και έξωκοινοτικό, σάν μέλη της ΕΟΚ και όχι σάν αναπτυσσόμενη τρίτη χώρα. Τέλος, ή έκφραση αλληλεγγύης προς τούς άγώνες των λαών που αγωνίζονται για την εθνική και οικονομική τους ανεξαρτησία αποτελεί νέο «άνεμο» στην ελληνική διπλωματία, θά μπορούσαν όμως να προστεθούν και οί άγώνες για τίς δημοκρατικές έλευθερίες. 'Επιπλέον ή αλληλεγγύη είναι ανεπαρκής σάν βάση για τίς σχέσεις με τόν Τρίτο Κόσμο. Η 'Ελλάδα άνήκει πιά περισσότερο στο Βορρά παρά στο Νότο και ή θέση μας υπέρ του δεύτερου δέν προκύπτει αυτόματα αν δέν απορρέει από τη συνείδηση της αναγκαιότητας (για Βορρά και Νότο) της οικοδόμησης μιάς νέας διεθνούς οικονομικής τάξης. Θά περίμενε κανείς από την κυβέρνηση ενός κόμματος με παλαιότερες «τριτοκοσμικές» θέσεις, πολύ μεγαλύτερη έμφαση στα θέματα αυτά και ρητή αποδοχή του στόχου της νέας διεθνούς οικονομικής τάξης.

3. Συνολικές παρατηρήσεις

Θά τελειώσω τό σημείωμα αυτό με μερικές γενικότερες παρατηρήσεις και έκτιμήσεις πάνω στην έξωτερική πολιτική της κυβέρνησης.

3.1 Όρθη ή αποφυγή ριζικών αλλαγών στον έξωτερικό προσανατολισμό της χώρας

Πιστεύω ότι όρθά ή κυβέρνηση μεθοδεύει την αποδοχή των βασικών έξωτερικοπολιτικών επιλογών που κληρονόμησε.

Πιστεύω ότι θά ήταν λάθος τραγικό ή κυβέρνηση νά ἔκρινε ότι ἡ ἀλλαγὴ περνάει κατὰ προτεραιότητα μέσα ἀπὸ τὴ ριζικὴ ἀλλαγὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ μας προσανατολισμοῦ. Καί ὑποστηρίζω τὴν ἀποψη αὐτή, ὄχι μόνο ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ἔθνικοῦ συμφέροντος ἀλλὰ καί ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς ἀλλαγῆς καί τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἡ ἐμπλοκὴ τῆς πορείας τῆς δημοκρατίας καί τοῦ σοσιαλισμοῦ σέ θέματα ἀνατροπῆς τῆς διεθνούς στρατηγικῆς ἰσορροπίας δημιουργεῖ πορνομιῶχο πεδίο γιὰ τίς δυνάμεις τῆς ἀντίδρασης. Τό γεγονός αὐτό ἔχει συνειδητοποιήσει τό σύνολο τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς σοσιαλιστικῆς καί κομμουνιστικῆς ἀριστερᾶς καί ἡ ἰδιαίτερότητα τοῦ ἑλληνο-τουρκικοῦ παράγοντα δέν ἀρκεῖ γιὰ νά τό ἀνατρέψει ὅσον ἀφορᾷ τὴ χώρα μας, πολὺ περισσότερο πού ἄλλες ἰδιαίτερότητες (στρατηγικὴ σημασία τῆς Ἑλλάδας, δυνατότητες παρέμβασης τῶν Ἀμερικανῶν) τό ἐνισχύουν. Στό σημεῖο αὐτό εἶναι νομίζω λαθεμένος ὁ προσανατολισμός τῆς ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς, περιλαμβανομένου ὡς ἓνα βαθμὸ καί τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ στό ὁποῖο ἀνήκω. Ἡ ἑλληνικὴ Ἀριστερά ὅταν δέν εἶναι δέσμια στρατηγικῆς καί ἰδεολογικῶν ἀντίληψεων ἄλλων χωρῶν δυσκολεύεται νά ἀφομοιώσει τὴ διαλεκτικὴ ἔθνικῆς ἰδιαίτερότητας, διεθνούς ὁλοκλήρωσης καί παραμένει προσκολλημένη σέ μιὰ ἀναχρονιστικὴ ἀντίληψη πού βλέπει τό σοσιαλισμὸ δεμένο μέ τὴν ἀπόσπαση ἀπὸ τὴ Δύση καί ὄχι μέ τὴν πορεία πρὸς τόν σοσιαλισμὸ τῆς Δύσης σέ συνδυασμὸ μέ τὴν πρόοδο τῆς ὑφέσης. Στό θέμα αὐτό τὰ πρωτοπόρα θέματα τοῦ ἑλληνικοῦ εὐρωκομμουνισμοῦ (γενικὴ ἀντίληψη περὶ ὑφέσης κλπ) ἀντιφάσκουν μέ τίς θέσεις του γιὰ τό ΝΑΤΟ, τίς βάσεις κλπ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά τό ΠΑΣΟΚ, πού σάν ἀντιπολίτευση ἀξιοποίησε καί ἀναπαρήγαγε στό ἐπαρκὸ αὐτὴ τὴν ἀναχρονιστικὴ ἰδεολογία, ἔρχεται σήμερα νά ἀποδεχτεῖ τό «ἀνήκομεν εἰς τὴν Δύσιν» χωρὶς νά μπορεῖ ἢ νά θέλει νά τό ἐντάξει σέ μιὰ ἐπιθετικὴ –καί τὴ μόνη δυνατὴ στὴ χώρα μας– στρατηγικὴ γιὰ τό δρόμο πρὸς τό σοσιαλισμὸ. Ἐτοί ἡ ὑπαναχώρηση παίρνει μορφή «δεξιᾶς στροφῆς» καί μεθοδεύεται ἡ ὑλοποίησὴ τῆς συχνά μέ ἐπιχειρήματα καί λογικὲς πού δέν εἶναι ἀριστερές. Δέν εἶναι ἀνάγκη νά περιορίσουμε τὴν ἀρνητικὴ φύση τοῦ ΝΑΤΟ στό

δέν μᾶς ἐγγυᾶται τὰ ἀνατολικά μας σύνορα, οὔτε νά τό βάλουμε στὴν ἴδια μοῖρα μέ τό σύμφωνο τῆς Βαρσοβίας γιὰ νά ποῦμε, σάν σοσιαλιστὲς ἢ κομμουνιστὲς, ὅτι δέν φεύγουμε ἀπὸ αὐτό. Δέν φεύγουμε ἀπὸ αὐτό γιὰτί μᾶς συμφέρει νά κατευθύνουμε ἄλλου τὴν αἰχμὴ τῆς πάλης γιὰ τὴν ἀλλαγὴ καί τό σοσιαλισμὸ. Καί αὐτό δέν φοβόμαστε νά τό ποῦμε στό λαὸ πού πρέπει νά εἶναι φορέας τῆς ἀλλαγῆς καί ὄχι ἀντικείμενο μεθοδεύσεων.

3.2. Ἀδυναμίες στὴ νέα ἐπιθετικὴ διαπραγματευτικὴ τακτικὴ

Ἡ διαπραγματευτικὴ θέση τῆς χώρας στά διάφορα μέτωπα δέν ἐνισχύεται ἀλλὰ γενικά ὑπονομεύεται ἀπὸ τὴν ἀσάφεια (σκόπιμη ἢ μὴ) τῆς διεθνοπολιτικῆς μας «φιλοσοφίας» ἢ ἀπὸ ἓναν «πραγματισμὸ» ἀποσυνδεδεμένο ἀπὸ γενικότερες σφαιρικὲς ἀντιλήψεις. Οἱ συνομιλητὲς μας γνωρίζουν πὺς οἱ ἀπειλὲς μας γιὰ ριζικοὺς ἀναπροσανατολισμοὺς εἶναι μοιραῖα μπλόφες ἐπὶ ποινὴ ἔθνικων περικοπῶν. Οἱ μπλόφες αὐτὲς ὡστόσο, τοὺς διευκολύνουν στό νά μᾶς στεροῦν πολυτιμοὺς συμμάχους στό ἐσωτερικὸ τῆς Δύσης, δημιουργώντας ἀνασφάλεια γιὰ τό «ποῦ τό πάμε». Ἀντίθετα τό ἀπόλυτο ξεκαθάρισμα τῶν εὐρύτερων ἐπιλογῶν μας θά μᾶς δοθεῖ νά παρέμβουμε πολὺ ἐνεργότερα καί μέ πολὺ μεγαλύτερη ἄνεση στό πλέγμα τῶν ἀντιθέσεων πού ἀναπτύσσονται στὴ διεθνή σκηνή, προωθώντας τό ἔθνικὸ συμφέρον. Σέ μιὰ τέτοια λογικὴ ἢ «σκληρὴ» μας στάση δέν θά εἶναι συνώνυμη μέ τὴ «μπλόφα» ἢ τό ἄλμα στό κενό, ἀλλὰ στοιχεῖο στὴ διαμόρφωση εὐρύτερων συσχετισμῶν.

Σήμερα προέχει νά ἀφήσουμε τό δρόμο ἀνοικτὸ γιὰ τὴν ἀλλαγὴ ἀποφεύγοντας διεθνεῖς περιπλοκὲς καί συγκεντρώνοντας ὅλες μας τίς δυνάμεις καί τὴν εὐρύτερη δυνατὴ στήριξη στά σημεία ἐκεῖνα πού κινδυνεύουν νά μετατραποῦν σέ μοχλοὺς ἀποσταθεροποίησης ἀπὸ ξένους παράγοντες (π.χ. χρησιμοποίησις βάσεων Κρήτης στὴ Μ. Ἀνατολή). Παράλληλα πρέπει νά εἰμαστε σκληροὶ διαπραγματευτὲς σέ ὅλα τὰ θέματα πού ἀφοροῦν μεγάλα ἢ μικρά ἔθνη καί μᾶς συμφέροντα. Ἡ ἐγκατάλειψη ὑπολειμμάτων ἄλλων «φιλοσοφιών» (ἔξω ἀπὸ τὴν ΕΟΚ, ἔξω ἀπὸ τό ΝΑΤΟ, δέν μᾶς ἐνδιαφέρει ἢ διεθνὴς ἰσορροπία ἀλλὰ μόνο τό

ἔθνικὸ συμφέρον κλπ) καί ἡ ὀργανικὴ, ὁλοκληρωμένη καί ρητὴ ἐνταξὴ τῶν ἑθνικῶν μας στόχων στό διεθνοπολιτικὸ δράμα τῆς «εὐρωαριστερᾶς», εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ ὀρθότερη στρατηγικὴ καί ἡ καλύτερη διαπραγματευτικὴ τακτικὴ, ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ἔθνικοῦ συμφέροντος καί ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ συμφέροντος τοῦ σοσιαλισμοῦ.

3.3. «Μεθόδευση τῶν ὑπαναχωρήσεων»: μιὰ ἀντίληψη γιὰ τό λαό, πού ἔξασθενεῖ τό μέτωπο τῆς ἀλλαγῆς.

Ἐχει εἰπωθεῖ, καί κατὰ τὴ γνώμη μου ὀρθά, σέ σχέση μέ τίς ὑπαναχωρήσεις τοῦ ΠΑΣΟΚ ἀπὸ παλιότερες θέσεις του, ὅτι αὐτό πού προέχει δέν εἶναι οἱ ὑπαναχωρήσεις αὐτὲς καθεαυτὲς ἀλλὰ τό ὀρθὸ ἢ ὄχι τῶν νέων θέσεων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, αὐτὸ σέ καμιά περίπτωση δέν θά μπορούσε νά σημαίνει συναινέσις ἢ καί συνεργία στὸν τρόπο μέ τόν ὁποῖο «μεθοδεύονται» οἱ πρὸς τό λαὸ ὑπαναχωρήσεις, δηλαδή μέ τὴ συσκότιση τῆς οὐσίας τῶν θέσεων, μέ τὴν πρόταξη τῆς «μαεστρίας» τοῦ πρωθυπουργοῦ σέ χειρισμούς καί μέ τὴν προσθήκη κάμποσας

έλληνικής λεβεντιάς και άρκετου έλληνο-κεντρισμού. 'Η «μεθόδευση» αυτή άντα-νακλά έναν τύπο πολιτικής πού δέν βλέπει στο λαό τόν πρωταρχικό μοχλό τής αλλαγής. 'Ετσι, σέ τελευταία άνάλυση, ύπονομεύει τήν ίδια τήν αλλαγή. Πάρα από αυτό, ή τακτική τής συνθηματοποιή-σης τής έξωτερικής πολιτικής για πρό-καιρους ψηφοθηρικούς ή άλλους δημα-γωγικούς στόχους, έμπεριέχει τό σπέρμα μιās επικίνδυνης πολιτικής τής «φυγής πρós τά μπρός», σέ περίπτωση πού οί δυσκολίες για τήν κυβέρνηση σέ άλλα μέτωπα μεγαλώσουν. Μιά τέτοια όμως τακτική θά ήταν ή χειρότερη δυνατή έπι-λογή για τό έθνος και για τή δημοκρατία.

'Η κριτική μας πρós τήν έξωτερική πολιτική τής νέας κυβέρνησης γίνεται άπό θέσεις εθνικής και δημοκρατικής αλληλεγγύης πρós αυτήν. 'Ακριβώς έπειδή είμαστε βαθιά πεισμένοι ότι ή άνοδος στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ δημιουργεί μιάν ιστορική πρόκληση για τίς δυνάμεις τής δημοκρατίας και τής προόδου στη χώρα μας, ότι άν τό ΠΑΣΟΚ πετύχει μπορεί νά πάμε πολύ μπροστά και άν άποτύχει πολύ πίσω, πιστεύουμε στην άνάγκη του πιό σκληρού δημοκρατικού διαλόγου σ' όλα τά επίπεδα και θεωρού-με πώς οί έκκλήσεις για αυτόλογοκρισία ή -άκόμα χειρότερα- τά λιθανωτά, πού πολλαπλασιάζονται άνησυχητικά από τίς 18/10 και πέρα, άποτελούν μεγάλο έχθρό τής αλλαγής. 'Από τήν έξωτερική πολι-τική τής νέας κυβέρνησης δέν άναμένουμε νά επέλθουν δραματικές αλλαγές στους προσανατολισμούς τής χώρας. 'Αναμέ-νουμε μιάν ενεργή και υπεύθυνη πολιτι-κή πού θά μεγιστοποιήσει τά εθνικά όφέ-λη και τή θετική μας συμβολή στον διε-θνή στίβο, δημιουργώντας και διαφυλάσ-σοντας τό καλύτερο δυνατό πλαίσιο για τήν πραγματοποίηση των δραματικών και επαναστατικών αλλαγών για τίς όποιες είναι πλέον ώριμη ή ελληνική κοι-νωνία.

3.12.81

Σωτήρης Βαλντέν

ΥΓ. Τά όσα διαδραματίστηκαν τή βδο-μάδα πού πέρασε στις Βρυξέλες στις διάφορες συσκέψεις οργάνων του ΝΑ-ΤΟ, όπως και ή ραδιοτηλεοπτική ένημέ-ρωση του κ. Παπανδρέου πρós τόν έλλη-νικό λαό, παρά τίς πρώτες εντυπώσεις, δέν φαίνεται νά μεταβάλουν ούσιαστικά τίς παρατηρήσεις του σημειώματός μου.

Τό θέμα του ΝΑΤΟ φαίνεται πράγματι νά έντοπίζεται πλέον στην έγγυση των ανατολικών μας συνόρων, και παρ' όλο πού ή έπιδίωξη έμφανίζεται πώς είναι μιá πολυμερής (ΝΑΤΟϊκή) έγγυση, ή δυσκολία τής επίτευξης του στόχου αυ-τού (άφού άπαιτείται ή τουρκική συναι-νεση) φαίνεται πιθανό νά οδηγήσει σέ κάποιου τύπου έγγυση των ΗΠΑ. 'Επι-σημαίνεται έπίσης σάν σημαντική ή σα-φής τοποθέτηση γύρω από τό θέμα τής χρησιμοποίησης τής 'Ελλάδας για έπιχει-ρήσεις εναντίον του άραβικού κόσμου.

'Από τήν άλλη πλευρά άντιφατικές είναι οί τοποθετήσεις γύρω από τά γενι-κότερα διεθνή θέματα πού άσχολήθηκε τό ΝΑΤΟ. 'Αν τό έπιχείρημα πώς δέν μπορούμε νά δίνουμε τή μάχη σ' όλα τά μέτωπα (λ.χ. μέ βέτο) δέν είναι άβάσιμο, έπιχειρήματα του τύπου «έγκρίνομε τήν (για τά θέματα τής Πολωνίας και των ευ-ρωπυραύλων) είσοδο τής 'Ισπανίας έπει-δή τό ζητά ή βουλή τής χώρας αυτής» ή «χαιρόμαστε πού ό Ρέηγκαν υιοθέτησε τήν άποψη Παπανδρέου για μηδενική έπιλογή» στερούνται σοβαρότητας. Ειδι-κότερα κανείς δέν μπορεί νά υποστηρίξει σοβαρά ότι ή 'Ελλάδα πρέπει νά συναι-νέσει σέ ένα βήμα ένίσχυσης ενός μπλόκ σέ βάρος του άλλου (είσοδος 'Ισπανίας) έπειδή τό ζητά ή συντηρητική κοινοβου-λευτική πλειοψηφία μιās άλλης χώρας. 'Εξάλλου ό κ. Παπανδρέου γνωρίζει πολύ καλά ότι άλλη είναι ή «μηδενική έπιλογή» για τήν όποία μιλούσε, μετά από πολλούς άλλους, πέρσι στο Παρίσι και άλλη ή «μηδενική έπιλογή» του Ρέη-καν. 'Η τελευταία, χωρίς νά πρέπει νά άγνοηθεί ή σημασία της, έχει πολλά στοι-χεία προπαγανδιστικού πυροτεχνήμα-τος.

Τέλος πρέπει νά τονιστεί και πάλι μέ έμφαση μετά τίς Βρυξέλες ότι ορισμένοι υπερεθνικιστικοί τόνοι, και κομψασμοί είτε άπέναντι στην Τουρκία είτε άπέναν-τι στους δυτικούς (πού δήθεν «μήτχαν στη θέση τους» από τόν μαέστρο πρωθυ-πουργό μας) ούτε τή διαπραγματευτική μας θέση ένισχύουν αλλά και δημιουργ-γούν ένα ψυχολογικό κλίμα πού μπορεί νά οδηγήσει σέ περιπέτειες. Κι αυτά βέ-βαια πέρα από τήν έπιβαλλόμενη και άκολουθούμενη αδιάλλακτη στάση γύρω από τά εθνικά μας δίκαια.

12.12.81

Σ.Β.

'Από τό Λονδίνο μέ περηφάνεια

«Γυρίζω μέ τό αίσθημα ικανοποίησης, ότι οί έλ-ληνικές θέσεις παρουσιά-στηκαν ξεκάθαρα, είλι-κρινά και θά μπορούσα νά προσθέσω και πεφή-φανα».

Δήλωσε ό κ. 'Α. Παπανδρέου μετά τήν έπιστροφή του από τό Λονδίνο (ΤΑ ΝΕΑ 30.11.81). Τό αίσθημα αυτό «έθνι-κής υπερηφάνειας», τό γεγονός ότι ό 'Ελληνας πρωθυπουργός μίλησε «ώς ίσος πρós ίσους» (ΤΟ ΒΗΜΑ 27.11.81), ή φι-λοφρόνηση του κ. Μιτεράν πού χαρα-κτήρισε «διακεκριμένο διαπραγματευτή» τόν 'Ελληνα πρωθυπουργό, πρόβαλε άντί για τό περιεχόμενο των κυβερνητι-κών θέσεων ό φιλικός πρós τό ΠΑΣΟΚ τύπος. 'Οχι άδικο ίσως μιá και τό ταξι-δι στο Λονδίνο δέν είχε πιό χειροπιαστά άποτελέσματα. Αυτό όμως δέν σημαίνει ότι από τό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σέ συνδυασμό μέ τίς προγραμματικές δηλώ-σεις και προηγούμενες συνεντεύξεις του κ. Παπανδρέου στην MONDE και στο BBC δέν προκύπτει μιá πιό πλήρης εικό-να τής ευρωπαϊκής πολιτικής τής νέας κυβέρνησης. 'Ας τήν περιγράψουμε σύν-τομα άρα σχηματικά: 'Η ελληνική κυβέρ-νηση δέν επιδιώκει τήν έξοδο από τήν ΕΟΚ. 'Επιδιώκει μιá ειδική σχέση ή μάλ-λον, ένα ειδικό καθεστώς (και ή διαφορά στην όρολογία είναι ενδιαφέρουσα και σημαντική) μέσα στην Κοινότητα. Ταυ-τόχρονα ή κυβέρνηση συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις πού διεξάγονται σήμε-ρα στα πλαίσια τής ΕΟΚ για τήν άνα-διάρθρωση του προϋπολογισμού και τής Κοινής 'Αγορικής Πολιτικής και τήν έπεξεργασία νέων πολιτικών για νά διεγεί ή Ευρώπη από τήν κρίση. Οί στόχοι αυτοί συμπληρώνονται άφενός από τήν έπιδίωξη (σέ άγνωστο χρόνο και μέ άγνωστο άντικείμενο) διενέργειας δημο-ψηφίσματος για τό θέμα τής Κοινής 'Αγοράς και άφετέρου από τή δήλωση ότι ή ελληνική κυβέρνηση δέν θά διστά-σει, προκειμένου νά υπερασπίσει τά συμ-φέροντα τής χώρας νά παραδιάσει δσους από τούς κοινοτικούς κανόνες κρίνει άντίθετους σ' αυτά.

Πρόκειται για μιá μεταβατική θέση.

Μιά θέση που επιτρέπει στον κ. Παπανδρέου να αποδεσμευτεί από τις αντιευρωπαϊκές υπερβολές που είχε υποστηρίξει την προεκλογική περίοδο και να προετοιμάσει το τμήμα του εκλογικού σώματος του ΠΑΣΟΚ που είχε έθιστεί σε μία στείρα αρνητική τοποθέτηση απέναντι στην ΕΟΚ για μία πιο θετική και ρεαλιστική αντιμετώπιση του ζητήματος. Πρόκειται για μία πολιτική, που ακολουθείται και σε άλλους τομείς εξωτερικής πολιτικής και που ενώ προσανατολίζεται προς την κατεύθυνση της παραμονής στην ΕΟΚ δεν αποκλείει, προς το παρόν τουλάχιστον, άλλα πιθανά «σενάρια». Έπειδή ακριβώς η σημερινή ευρωπαϊκή πολιτική της κυβέρνησης μπορεί αν δεν ξεκαθαρίσει γρήγορα προς την όρθη κατεύθυνση, να οδηγήσει σε συγχύσεις, κι ενδεχομένως σε αδιέξοδα, θα προσπαθώ να επισημάνω τα πιο βασικά.

Ας δούμε, για παράδειγμα, το περιεχόμενο του ειδικού καθεστώτος που επιδίδει ο κ. Παπανδρέου. Ο ίδιος σε σχετική ερώτηση δημοσιογράφου αρνήθηκε να το προσδιορίσει. Από την είδηση οργάνων πάντως, των ελληνικών και ξένων εφημερίδων, φαίνεται ότι το ειδικό καθεστώς θα περιλαμβάνει τη δυνατότητα ρητρών διαφυγής, εθνικών ενισχύσεων για τη γεωργία και ειδικών μέτρων για την υποστήριξη της βιομηχανίας. Μέτρα «φυσιολογικά» για οποιαδήποτε χώρα μέλος, και εν μέρει προβλεπόμενα από τη συμφωνία ένταξης που είχε διαπραγματευθεί η Νέα Δημοκρατία, άρα ελάχιστα «ειδικά». Το θέμα όμως δεν είναι αυτό. Το θέμα είναι ότι όταν δεν επιδιώκεις ταυτόχρονα και κάποια ειδική μεταχείριση για τη χώρα σου (που έξορισμού δεν αφορά κανένα άλλο μέλος της Κοινότητας), και την αλλαγή της ΕΟΚ προς όφελος του Μεσογειακού Νότου, όπως ο κ. Παπανδρέου, αποδυναμώνεις τη διαπραγματευτική σου θέση σε σχέση και με τους δυο αυτούς στόχους. Στο πολύ κοντινό μέλλον χρειάζεται να γίνει μία ξεκάθαρη επιλογή: Ρίχνουμε το βάρος στο να γίνει η αναπόφευκτη αλλαγή της ΕΟΚ με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλιστούν τα εθνικά μας συμφέροντα και να δειλωθεί η θέση, όχι μόνο η δική μας, αλλά όλων των καθυστερημένων περιοχών και χωρών σε σχέση με τον πλούσιο Βορρά· ή επιμένουμε στην εξασφάλιση ορισμένων ειδικών συμφερόντων, αδιαφορώντας για τη γενικότερη

ρη πορεία της Ευρώπης; Έξασφαλιση που θα είναι αναγκαστικά πρόσκαιρη – και εδώ είναι το δεύτερο πρόβλημα με την πολιτική του ειδικού καθεστώτος: η επιδίωξη μόνιμης θεσμοθετημένης ειδικής μεταχείρισης, όχι μόνο μας απομονώνει μακροπρόθεσμα από ευρύτερες δυνατόμεις που αγωνίζονται για τον εκδημοκρατισμό της ΕΟΚ, αλλά ανοίγει την πόρτα στη ντε φάκτο δημιουργία της Ευρώπης των δύο ταχυτήτων, που και ο κ. Παπανδρέου έχει σωστά καταδικάσει. Τελικά η μόνη θέση που μπορεί να εξασφαλίσει τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της χώρας είναι ο επιθετικός και χωρίς άφισταλάντευσεις αγώνας για την αλλαγή της ΕΟΚ. Οποιαδήποτε άλλη «ενδιάμεση» λύση έχει άποσπασματικό χαρακτήρα και είναι έντονα άμυντική.

Ανάλογα προβλήματα δημιουργούνται και με το δημοψήφισμα. Το δημοψήφισμα μπορεί να φανεί χρήσιμο και «προς τα έξω» και «προς τα μέσα»: προς τα έξω μέν είναι ισχυρό χαρτί στις διαπραγματεύσεις με την ΕΟΚ, προς τα μέσα δέ γιατί, αφενός καθυστεράει την αντιευρωπαϊκή τάση μέσα στο ΠΑΣΟΚ, αφετέρου δέ (αν γίνει με τον τρόπο που έγινε από τον κ. Ουίλσον στην Αγγλία το 1975 ή τον κ. Πομπιντού στην Γαλλία το 1972) μπορεί να φέρει σε δύσκολη θέση τη Νέα Δημοκρατία.

Για να είναι όμως το δημοψήφισμα αποτελεσματικό όπλο στις διαπραγματεύσεις, πρέπει να υπάρχει η βεβαιότητα όχι μόνο ότι θα διεξαχθεί οπωσδήποτε αλλά και ότι το ερώτημα που θα τεθεί στον ελληνικό λαό θα είναι μέσα η έξω από την ΕΟΚ. Κάτι τέτοιο όμως μπορεί να αποτελέσει σημείο τριβής στις σχέσεις του Προέδρου της κυβέρνησης με τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Για να αποφύγει τον σκόπελο αυτό ο κ. Παπανδρέου δήλωσε μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ότι δεν έχει θέσει ακόμη το πρόβλημα στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και ότι θα κρίνει εν καιρώ «πότε είναι κατάλληλη αυτή η ώρα». Πόση, όμως διαπραγματευτική ισχύς απομένει στο δημοψήφισμα μετά από αυτό;(1)

Μία τελευταία παρατήρηση. Διαβάζοντας κιανείς ορισμένα σημεία των δηλώσεων του Προέδρου της κυβέρνησης, αλλά κυρίως την προβολή της συμμετοχής του στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στον φιλοπασοκικό τύπο, θα έλεγε ότι αν όχι αποκλειστικός, πάντως βασικός αντικει-

μενικός σκοπός του κ. Παπανδρέου ήταν η ικανοποίηση της εθνικής αξιοπρέπειας και υπερηφάνειας, ή ικανοποίηση κάποιου είδους εθνικού συλλογικού εγώ.

Δέν αμφισβητώ βέβαια ότι ο Έλληνας πρωθυπουργός πρέπει να αντιπροσωπεύει τη χώρα στο εξωτερικό με τρόπο αξιοπρεπή και περήφανο. Είναι και θεμιτό και εξαιρετικά σημαντικό να αποκτήσει ο ελληνικός λαός την αίσθηση ότι συμμετέχει στην Ευρώπη ισότιμα με τους άλλους λαούς, ιδίως μετά από την έντυπωση ραγιαδισμού και φτωχοπροδοτισμού που έδιναν στο παρελθόν ορισμένοι εκπρόσωποι της επίσημης Ελλάδας.

Δέν εξασφαλίζεται, όμως, περισσότερο η εθνική αξιοπρέπεια, μαζί και τα συμφέροντα της χώρας, όταν, αντί για τη δημιουργία έντυπώσεων στο εσωτερικό, επιδιώκουμε την έπεξεργασία και προβολή καλομελετημένων και ουσιαστικά θεμελιωμένων στόχων και θέσεων στα Κοινοτικά όργανα;

Δέν διαπαιδαγωγείται σωστότερα ο ελληνικός λαός όταν, αντί να διατυμpanίζεται σε όλους τους τόνους «πόσο καλά τά ελεε ο Άντρέας», ξεγγείται τί ακριβώς έλεε ο Άντρέας και ποιές είναι οι επιπτώσεις της πολιτικής του;

3.12.1981.

Μιχάλης Πατέρας

1. Μία λεπτομέρεια, ίσως όχι χωρίς σημασία. Ο κ. Παπανδρέου δήλωσε στους δημοσιογράφους μετά την επιστροφή του από το Λονδίνο ότι «προβλέπεται μέσα στην Άνοιξη να έχει έντελώς ξεκαθαρίσει και το θέμα της προοπτικής της Κοινής Άγοράς και του ρόλου της Ελλάδας και των συνθηκών κάτω από τις οποίες θα συνεργάζεται με την Κοινή Άγορά». Αν η πρόβλεψη αυτή δεν είναι απλώς εξαιρετικά αισιόδοξη, μία και τα προβλήματα είναι τόσο δύσκολα ώστε η λύση τους να απαιτεί πολύ περισσότερο χρόνο, μήπως αποτελεί μία έμμεση εκδήλωση επιθυμίας να έχει κλείσει μέχρι τότε το θέμα;

Βιομηχανική πολιτική: έδω και σέ λίγο

«Δέν πιστεύω ότι μπορεί κανείς να προδιαγράψει ακριβώς τό τί πρέπει να γίνει... Άλλά ξέρουμε τώρα τό τί δέν πρέπει να γίνει και αυτό ανέλυσσα προηγούμενα. Τό πρώτο σημείο πού θέλω να τονίσω είναι ότι δέν πρέπει κανείς να διαστεί να πάρει τήν εξουσία. Τήν εξουσία πρέπει να τήν πάρει όταν έχει αποκτήσει πλατιά συμπαράσταση του λαού γύρω από ένα πρόγραμμα πού δέν είναι μόνο μακροχρόνιο. Είναι εύκολο κανείς να συμφωνήσει σε μακροχρόνιους στόχους πού είναι πάνω από τά σύννεφα ή πού άφορούν ίσως στην άλλη γενιά. Άλλά νομίζω ότι ένα πρόγραμμα πού είναι επίσης βραχυχρόνιο, ή δημοσίευση ενός προγράμματος έθνικής σωτηρίας από τήν χρεωκοπία τής προηγούμενης κατάστασης έχει τεράστια σημασία... Ύπάρχει ένας κίνδυνος σ' αυτό... ότι ένα σωστό πρόγραμμα, ένα πρόγραμμα ρεαλιστικό μπορεί να μήν είναι και πολύ δημοφιλές. Άλλά αυτό είναι καλύτερα να τό εξετάσουμε από τήν άρχή. Τό δεύτερο σημείο είναι ότι δ,τι πρέπει να γίνει θά γίνει στις 60 ή τό πολύ στις πρώτες 90 μέρες, κάθε μέρα και κάτι καινούριο γύρω από τό πρόγραμμα πού έχει δηλωθεί πριν από τίς έκλογές. Αυτό πού περιμένει ό έξωτερικός οικονομικός παράγοντας είναι οί έσωτερικές αντιφάσεις και άμφιταλαντεύσεις...»

Τά λόγια αυτά, σοφά, σωστά, άλλα έλπίζω όχι προφητικά, τά έλεγε ό Γ. Άρσένης, τώρα Διοικητής τής Τράπεζας τής Έλλάδας, τόν Ιούνιο 1980 στό συνέδριο γιά τή «Μετάβαση στό σοσιαλισμό» πού οργάνωσε τό Κέντρο Μεσογειακών Μελετών πού πρόσκειται στό ΠΑΣΟΚ και οί περισσότεροι συμφώνησαν, τουλάχιστο γύρω από τήν ανάγκη γιά γρήγορη δράση πάνω σε συγκεκριμένα μέτρα. Βέβαια ό κ. Άρσένης αναφερόταν στην

έμπειρία των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Άν ή περίπτωση τής Έλλάδας είναι ίδια, τότε τήν έχουμε άσχημα, γιατί ακριβώς τά λάθη γιά τά όποια προειδοποίησε έγιναν και πριν και μετά τίς εκλογές.

Ευτυχώς στην Έλλάδα έχουμε λίγο περισσότερη πίστωση χρόνου και λίγο μεγαλύτερα περιθώρια γιά «αντιφάσεις και άμφιταλαντεύσεις» άπ' ό,τι στόν Τρίτο Κόσμο γιατί τό επίπεδο ανάπτυξης δίνει μεγαλύτερη σταθερότητα στην οικονομία και στους πολιτικούς θεσμούς και λίγο μεγαλύτερες αντιστάσεις στις έξωτερικές οικονομικές πιέσεις. Άλλά αυτά τά περιθώρια, πού μακάρι ποτέ να μήν προσδιορίσουμε έμπειρικά τήν έκτασή τους, σίγουρα συρρικνώνονται μάλλον παρά διευρύνονται όσο περνάει ό καιρός. Και άν στην έξωτερική πολιτική ή έκκρεμότητα είναι διαπραγματευτική τακτική, στά οικονομικά είναι πολιτική στάση και είναι λάθος.

Η βιομηχανική πολιτική τής νέας κυβέρνησης μοιάζει να διαμορφώνεται ακόμα και σε πολλά βασικά της στοιχεία έναμιση μήνα μετά τίς εκλογές, πράγμα πού σημαίνει ότι τό «πρόγραμμα των 100 ήμερών» θά έχει, άν ύπάρξει, τόση επικαιρότητα όση είχε τό προηγούμενο 5ετές. Η άσάφεια και έκκρεμότητα δουλεύει, παραδόξως, άρνητικά και πρós τίς δύο κατευθύνσεις: πλήττει και τήν προοπτική του κοινωνικού έλέγχου τής βιομηχανίας και τή δραστηριότητα του βιομηχανικού κεφαλαίου. Οί μέν ιδιώτες έπιχειρηματίες, ακόμα και άν ύποπτεύονται ότι οί καθυστερήσεις θά οδηγήσουν τελικά στη διαμόρφωση μιάς πολιτικής πιά ευνοϊκής γιά τό ιδιωτικό κέδος από ό,τι οί κατά καιρούς διακηρύξεις, δέν πρόκειται να δάλουν ούτε βίδα μέχρι να δοθούν πάρα πολύ καθαρές έγ-γυήσεις γιά τά όρια και τίς μορφές τής κρατικής παρέμβασης. Όσο παρατείνεται ή στασιμότητα, γίνεται αποεπένδυση και τά κεφάλαια διαρρέουν έξω ή σε μη παραγωγικές τοποθετήσεις.

Τό δέ κράτος, πού έχει περιορισμένες δυνατότητες γιά να διαχειριστεί άποδοτικά (μέ όποιοδήποτε κριτήριο άποδοτικότητας) είτε τίς δημόσιες βιομηχανικές έπιχειρήσεις είτε τίς άλλες μορφές έλέγχου των επενδύσεων (και ύπάρχουν πολλές) σπαταλάει δυνάμεις και χάνει ευκαιρίες όσο δέν εστιάζεται σε συγκεκριμένες και έφικτές προσπάθειες. Ίδιαίτε-

ρα δέ γιά τούς κλάδους των όποιων τήν «κοινωνικοποίηση» έχει εξαγγείλει, όσο καθυστερεί τόσο χειρότερη κατάσταση θά βρεί.

Οί προοπτικές είναι έτσι κι άλλως δυσμενείς γιά τίς ιδιωτικές επενδύσεις, γιατί όποιαδήποτε αντιπληθωριστική πολιτική θά οδηγήσει σε συρρίκνωση των πόρων πού είναι διαθέσιμοι γιά τόν ιδιωτικό τομέα έφ' όσον, όπως διαπίστωσε και ό πρωθυπουργός, βασικός παράγοντας του πληθωρισμού είναι τό έλλειμμα του δημόσιου τομέα και έφ' όσον προφανώς είναι έλάχιστα τά περιθώρια γιά περιορισμό τής συνολικής δημόσιας δαπάνης. Σε αυτά τά πλαίσια έχουν ιδιαίτερη σημασία μέτρα πολιτικής, πού θά αναδιαρθρώσουν τήν ιδιωτική δαπάνη πρós τήν κατεύθυνση των παραγωγικών επενδύσεων. Άν εξαιρέσουμε τή γενική καλή πρόθεση και τίς (βάσιμες) έλπίδες ότι θά βελτιωθούν τά κριτήρια τής τραπεζικής χρηματοδότησης, καμιά κατεύθυνση τέτοια δέν ύπάρχει στό κείμενο των προγραμματικών ούτε σε δηλώσεις ύπουργών. Ζητήματα όπως οί διακρατικές έμπορικές συμφωνίες, οί άγορές του δημόσιου τομέα, ή έπιλεκτική φορολογία λείπουν σχεδόν ολοκληρωτικά από τίς προτάσεις αναπτυξιακής πολιτικής. Άν άπασχολούν τή σκέψη μερικών στελεχών τής οικονομικής ζωής σίγουρα δέν έχουν πάρει ακόμα προτεραιότητα.

Οί διακηρύξεις πρós τούς μικρομεσαίους έπιχειρηματίες (ΜΜΕ) δέν αλλοιώνουν τήν εικόνα αυτή. Σωστό είναι δέβαια να καταργηθούν οί μηχανισμοί πού έμποδίζουν τήν ανάπτυξη ακόμα και των παραγωγικών ΜΜΕ, όπως ή έμμονή των τραπεζών στις έμπράγματος ασφάλειες. Δέν είναι όμως σαφές ότι οί ΜΜΕ είναι στό σύνολό τους πιά παραγωγικοί και κοινωνικά χρήσιμοι από τούς μη μικρομεσαίους έπιχειρηματίες (ΜΜΜΕ) (κατά τό «μη προνομιούχοι») ούτε έχει έξηγηθεί σε ποίο σημείο τά τρία Μ γίνονται δύο. Τό ζητούμενο και γιά τούς ΜΜΕ και γιά τούς ΜΜΜΕ είναι ό προσανατολισμός τής δραστηριότητάς τους και όχι άν θά ενισχυθούν γιά να ύπάρξουν.

Στόν προσανατολισμό φαίνεται να διαμορφώνεται άπάντηση μονάχα γιά τούς μεγάλους μη-μικρομεσαίους (ΜΜΜΕ) πού οί περισσότεροι θά «κοινωνικοποιηθούν» και όχι γιά τούς (ΜΜΜΜΕ) μεσαίους και μικρούς μη-μικρο-

μεσαίους γιά τούς ὁποίους τά κίνητρα ἐκκρεμοῦν. Καί οἱ μέν ἐπιχειρηματίες, μέ πολλά ἤ λίγα Μ, θά ἐπιδιώσουν ὡς κεφάλαιο ἄν ὄχι ὡς ἐπιχείρηση. Αὐτοί πού θά πληγοῦν ἀπό τήν παράταση τῆς κρίσης εἶναι οἱ μὴ ἐπιχειρηματίες (ΜΕ) πού ἡ μεγεθολογία τούς ἀφήνει ἀπ' ἔξω.

Ἡ «κοινωνικοποίηση» ἐπτά κλάδων τῆς βιομηχανίας, πού μέ τίς προγραμματικές δηλώσεις ἀποσαφηνίστηκε ὅτι θά εἶναι ἐθνικοποίηση, εἶναι αὐτή τή στιγμή τό μόνο ἐξαγγελμένο μέτρο βιομηχανικῆς πολιτικῆς, ἀλλά καί αὐτό μέ τήν ἐπιφύλαξη ὅτι θά μελετηθεῖ προσεκτικά κατά περίπτωση. Ἄν τό κριτήριο γιά τήν ἐθνικοποίηση εἶναι ἡ συσσώρευση, ἡ αὐξηση σηλαδῆ τῶν παραγωγικῶν ἐπενδύσεων καί ἡ ὀρθολογική τους διάρθρωση μέ ἐθνικοοικονομικά κριτήρια, τότε δέν θά ἔπρεπε τό μέτρο αὐτό νά εἶναι ὁ ἄξονας πού γύρω του θά στραφεῖ ὅλη ἡ βιομηχανική πολιτική. Ἡ ἐθνικοποίηση ἔχει τή θέση τῆς στή βιομηχανική πολιτική, καί γιά πολιτικούς καί γιά οἰκονομικούς λόγους. Ἀλλά στή χώρα μας τό κλειδί τῆς συσσώρευσης βρίσκεται ἀκόμα περισσότερο στίς νέες δημόσιες ἐπενδύσεις καί στόν ἔλεγχο καί ἀναπροσανατολισμό τῶν ἰδιωτικῶν. Σέ ἀντίθεση μέ τίς ἀναπτυγμένες χώρες στήν Ἑλλάδα οἱ πιά πολλές μεγάλες ἐπενδύσεις πού πρέπει νά γίνουν δέν ἀποτελοῦν ἐπέκταση τῶν σημερινῶν παραγωγικῶν μονάδων ἢ ἐπιχειρήσεων. Ἀκόμα καί στοὺς κλάδους πού ὑπάρχουν σήμερα καί πού πρέπει νά ἐλεγχθοῦν κοινωνικά, τό μέγεθος τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι τέτοιο πού θά μπορούσε ὁ ἔλεγχος νά γίνει μέ πολλούς τρόπους (πιστώσεις, ζήτηση, ἐργατική νομοθεσία).

Ὑπάρχουν ὅμως καί ἄλλοι λόγοι γιά ἐθνικοποίηση ἐκτός ἀπό τή συσσώρευση καί ἐκεῖ δέν ὑπάρχει κανένας ἐνδοιασμός: Στά φάρμακα τήν ἐπιβάλλει ἡ δημόσια υἡγεία. Στόν ὀρυκτό πλοῦτο ἡ ἀνάγκη νά ἀξιοποιηθοῦν οἱ ἀναλώσιμοι πόροι, πού ἡ ἐκμετάλλευσή τους εἶναι σέ μεγάλο βαθμό πρόσδοδος παρά ὑπεραξία σθρηγμένη στήν αὐξηση τῆς παραγωγικότητας.

Ὅσες ἐθνικοποιήσεις εἶναι νά γίνουν πρέπει νά γίνουν πολύ γρήγορα γιά δύο λόγους: ἀπ' τή μιά ὑπάρχει κίνδυνος νά διαλυθοῦν ἐντελῶς οἱ παραγωγικές μονάδες τῶν ὑπὸ ἐθνικοποίηση κλάδων, εἰτε ἀπό ἀμέλεια, εἰτε καί ἀπό συνειδητό σαμποτάζ. Ἀπό τήν ἄλλη τό ἰδιωτικό

ἐπενδυτικό κλίμα δύσκολα θά ἀποκατασταθεῖ μέχρι νά τελειώσει ἡ διαδικασία ἐθνικοποιήσεων καί νά δοθοῦν σαφεῖς ἐγγυήσεις ὅτι δέν θά ἐθνικοποιηθεῖ κανένας ἄλλος. Τέτοιες ἐγγυήσεις δέν πρέπει νά φοβίζονται μιά σοσιαλιστική κυβέρνηση, γιατί τό πιστωτικό σύστημα, ἡ ζήτηση τοῦ δημόσιου τομέα καί ἡ ἐργατική νομοθεσία εἶναι ἰσχυρά ἐργαλεῖα πού ἄν χρησιμοποιηθοῦν συστηματικά ἀρκοῦν γιά νά ἐλέγξουν τίς ἐπενδύσεις καί τή λειτουργία τῶν ἐπιχειρήσεων σέ ὅλη τή βιομηχανία.

Ἡ ἄλλη διάσταση τῆς κοινωνικοποίησης, πού ξεπερνάει βέβαια τούς ἐπτά κλάδους, δηλαδή ἡ δημοκρατία στό ἐργοστάσιο, ὑποχώρησε αἰσθητά ἀπό τό «συμβόλαιο μέ τό λαό» τοῦ Ἰουλίου μέχρι τίς προγραμματικές δηλώσεις τοῦ Νοεμβρίου. Παρέμειναν οἱ ἐξαγγελίες γιά συμμετοχή στόν προγραμματισμό τῶν ἐκπροσώπων τοῦ λαοῦ σέ γεωγραφική καί ὄχι σέ κοινωνική βάση. Ἀλλά ἡ γεωγραφική ἀποκέντρωση μέ κανένα τρόπο δέν μπορεῖ νά ὑποκαταστήσει τήν κοινωνική δημοκρατία.

Μέ τίς προγραμματικές δηλώσεις ἀφῆθηκαν ἐκκρεμή τά πιά πολλά ζητήματα τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς. Λίγες μέρες μετά, στήν Πάτρα, ὁ πρωθυπουργός διακαιολόγησε τήν ἀργοπορία λέγοντας ὅτι κάθε ἐνέργεια πρέπει νά εἶναι μελετημένη καί «δομική». Ἀλλά τά περιθώρια στενεύουν. Ἰσως στίς παρατηρήσεις τοῦ κ. Ἀρσένη μπορεῖ νά προστεθεῖ καί τό ἀξίωμα: ὅσο πιά πολύ ἀπέχουν οἱ διατηρήσεις ἀπό τά ἐφικτά μέτρα τόσο λιγότερα εἶναι ἐφικτά καί τόσο χειρότερη ἡ ἔκβαση. Καί ἄν ἡ κρίση παραταθεῖ καί βαθύνη, θά ἐνισχυθοῦν οἱ πιέσεις καί θά διευρυνθοῦν οἱ συμμαχίες γιά μιά δεξιά οἰκονομική πολιτική, μέ ἡ χωρίς τό ΠΑΣΟΚ.

Δηλαδή, μέ δύο λόγια: ὅσο ἀργότερα, τόσο δεξιότερα.

30.11.81

Ἀρίστος Δοξιάδης

ΥΓ. Ἡ πρώτη δέση μέτρων πού ἀνακοινώθηκε χθές δέν περιλάμβανε πολιτική ἐπενδύσεων, κινήτρων καί ἀνάπτυξης. Ἄν αὐτή ὑπάρχει ὡς τά Χριστούγεννα θά ἀνακοινωθεῖ τότε Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι οἱ ἐξαγγελίες γιά τούς μικρομεσαίους ἀναφέρονται σέ διαδικασίες καί ἐγγυήσεις χρηματοδότησης ἀλλά ὄχι σέ πολιτική γιά τόν παραγωγικό προσανα-

τολισμό τους. Ἄν τά μέτρα γιά τήν ἀναδιάρθρωση τῆς παραγωγῆς, ἀλλά καί τῆς ἰδιοκτησίας, ἀφεθοῦν γιά τό 5ετές 1983-87, οἱ ἐπιλογές τῆς κυβέρνησης θά εἶναι ἀκόμα πιά περιορισμένες γιατί βέβαια οἱ κοινωνικές συμμαχίες γύρω ἀπό αὐτήν δέν θά διευρυνθοῦν μέ τή λιτότητα τοῦ 1982.

14.12.81

Α.Δ.

Ἐκπαίδευση: ἓνα πολυσυζητημένο — μέ λίγα ὅμως λόγια — θέμα

1. Δύο ἦταν τά βασικά ἐκπαιδευτικά ζητήματα πού κυρίαρχαν στή διάρκεια τῆς προεκλογικῆς ἐκστρατείας τοῦ ΠΑΣΟΚ: Ἡ κατάργηση τῶν πανελληνίων ἐξετάσεων καί ἀντικατάστασή τους ἀπό ἓνα ἄλλο σύστημα ἀξιολόγησης καί ἡ «προώθηση γιά ψήφιση» ἐνός νόμου-πλαίσου γιά τήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση μαζί μέ τή θέσπιση μεταπτυχιακῶν σπουδῶν. Ταυτόχρονα θίχτηκαν καί τά προβλήματα σχετικά μέ τούς φραγμούς πού ὑπάρχουν γιά τή συμμετοχή ὅλων τῶν λαϊκῶν στρωμάτων στήν ἐκπαιδευτική διαδικασία, τά ζητήματα παραπαιδείας καί ἡ ὑλικοτεχνική ὑποδομή τῆς ἐκπαίδευσης.

Στίς προγραμματικές δηλώσεις φαίνεται ἡ πρόθεση τῆς κυβέρνησης — καί δέν ἔχουμε λόγο ν' ἀμφισβητήσουμε τήν εὐλικρίνειά της — νά πραγματοποιήσει ὁρισμένες σημαντικές ἀλλαγές στό ἐκπαιδευτικό σύστημα. Δέν εἴχαμε τήν ἀπαίτηση ἀπό τήν κυβέρνηση νά εἶχε δεσμευτεῖ σέ συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, οὔτε καί νά παρουσίαζε τίς λεπτομέρειες τῶν μεταρρυθμίσεων πού προγραμματίζει. Ἀλλῶστε εἶναι φυσιολογικό νά μὴ εἶναι ἀκόμη ἔτοιμες αὐτές οἱ λεπτομέρειες, πού θά πρέπει νά εἶναι ἀντικείμενο σοβαρῆς μελέτης. Νομίζω ὅμως ὅτι ἡ Κυβέρνηση ἔπρεπε νά εἶχε διευκρινίσει τουλάχιστον τίς κατευθύνσεις πού προτίθεται νά συγκεκριμενοποιήσει καί οἱ ὁποῖες δέν μποροῦν νά εἶναι στό ἐπίπεδο

γενικότητας πού χαρακτήριζε τις προε-
λογικές διατυπώσεις του ΠΑΣΟΚ.

Είναι σαφές, και έχουν υπάρξει τέ-
τοια δείγματα ως τώρα, ότι η σημερινή
κυβέρνηση έχει την πολιτική βούληση να
προχωρήσει στην επίλυση όρισμένων
προβλημάτων για τη λύση των οποίων
είχαν, θεωρητικά τουλάχιστον, δεσμευ-
τεί και οι προηγούμενες κυβερνήσεις.
Για πολλά θέματα δεν υπήρχε τέτοια δέ-
σμευση από τις προηγούμενες κυβερνή-
σεις και για όρισμένα υπήρχε ή
εκφραζόμενη αντίθεσή τους να προχωρή-
σουν σε κάποια διευθέτησή τους. Περι-
μέναμε λοιπόν —ιδιαίτερα στα εκπαιδευ-
τικά ζητήματα— εκτός από την πολιτική
βούληση της Κυβέρνησης ν' ακούσουμε
εκείνες τις πλευρές της λογικής της πού
διαφέρουν ποιοτικά από τη λογική των
προηγούμενων κυβερνήσεων στα αντί-
στοιχα θέματα. Χωρίς αναγκαστικά να
σχυριστούμε τό αντίθετο, επισημαίνου-
με τό γεγονός ότι δεν μās δόθηκε μιά
τέτοια ευκαιρία.

2. Σχετικά μέ τις πανελλήνιες εξετά-
σεις ή προβληματική πού δεν έχει ακόμη
ληφτεί μ' έναν ουσιαστικό τρόπο, είναι ή
αναγκαιότητα ή όχι για τά πρόσθετα κρι-
τήρια επιλογής από τη δευτεροβάθμια
στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μιά απο-
ρη είναι να καταργηθούν αυτά τά πρόσ-
θετα κριτήρια και τό απολυτήριο του
Λυκείου να είναι επαρκές για έγγραφη
πό Πανεπιστήμιο. Δεν θά σταθώ σε
επιχειρήματα πού είναι υπέρ αυτής τη
λειτουργίας ούτε και στις διάφορες αντιρρο-
πές πού προβάλλονται. Σημασία έχει ότι
ή οποια αλλαγή στο εξεταστικό σύστημα
του θά είχε σαν άφετηρία αυτή την αντί-
ληψη, θά είχε σαν στόχο την τελική
κατάργηση των εξετάσεων, την παράλλη-
λη ουσιαστικοποίηση της μόρφωσης σ'
όλες τις βαθμίδες και ή έμφαση θά μετα-
τοπιζόταν από τό άγχος για να άποκτη-
θεί τό πτυχίο στο να γίνει πιό αποτελε-
σματική ή εκπαιδευτική διαδικασία. "Αν
ήμως δεχτεί κανείς την αναγκαιότητα
επιλογής μέ πρόσθετα κριτήρια σαν μιά
πολιτική στρατηγική, τότε ή παρέμβαση
της Πολιτείας μονάχα διορθωτική μπο-
ρεί να είναι και άρα ή αλλαγή του συστή-
ματος των πανελληνίων άποκτά κυρίαρ-
γα ένα τεχνικό χαρακτήρα. "Υπάρχει δε
και ό κίνδυνος ή υπερβολική έμφαση
στην αναδιάρθρωση των πανελληνίων να

λειτουργήσει καθυσχαστικά για όλους
πού ευθύνονται για την τόσο χαμηλή
στάθμη της εκπαίδευσης και πού ή επι-
δίωσή τους εξαρτάται από τό να παραμέ-
νει χαμηλή αυτή ή στάθμη. Τό υπουργείο
Παιδείας έχει υποσχεθεί να παρουσιάσει
τό νέο σύστημα ως τό τέλος του 1981.

"Αν τό νέο σύστημα προταθεί σε τόσο
σύντομο χρονικό διάστημα —και πρέπει
να γίνει αυτό για να προφθάσουν να
πραγματοποιηθούν οι αναγκαίες προ-
αρμογές στα σχολεία— θά πρέπει να
έχουν ήδη προχωρήσει πολύ οι έπεξερ-
γασίες. Στις προγραμματικές όμως δηλώ-

σεις δέν ὑπῆρξε καμιά ἔνδειξη γιά τό πῶς θά εἶναι τό νέο σύστημα.

Ἡ ἐξασφάλιση συνθηκῶν ἰσότητος στίς ἐκπαιδευτικές εὐκαιρίες εἶναι ἕνα ἀπό τά σοδαρότερα προβλήματα πού ἔχει νά ἀντιμετωπίσει ἡ νέα κυβέρνηση. Ἡ ἔνταση τοῦ προβλήματος φαίνεται καί ἀπό τά πρῶτα ἀποτελέσματα τῶν πανελληνίων (περιοχή Πειραιᾶ ποσοστό ἐπιτυχίας κάτω ἀπό 15% στά δημόσια σχολεῖα, Βόρεια προάστεια Ἀθηνῶν ποσοστό ἐπιτυχίας στά ἰδιωτικά πάνω ἀπό 80%). Ἡ κατάργηση τῆς παραπαιδείας καί τῆς ἰδιωτικῆς ἐκπαίδευσης εἶναι τά ἀναγκαῖα πρῶτα θήματα γιά νά εἶναι δυνατή ἡ ἐξασφάλιση ἴσων εὐκαιριῶν. Καί ἐνῶ σωστά ἔχει δευσμευτεῖ ἡ κυβέρνηση γιά τά παραπάνω, θά πρέπει νά γίνει μιά σοδαρότερη μελέτη γιά τόν ρόλο τῶν φροντιστηρίων πού παρά τήν ὑπονομευτική τους λειτουργία ἐνάντια στήν ὅποια προσπάθεια γιά μιά οὐσιαστική ἐκπαιδευτική διαδικασία, ἔκαναν ταυτόχρονα καί προσιτή τήν εἰσαγωγή στά ΑΕΙ γιά παιδιά ἀπ' ὅλα τά κοινωνικά στρώματα. Αὐτό εἶναι ἕνα ἰδιόμορφο ἑλληνικό φαινόμενο καί ἡ μελέτη του θά συμβάλει στήν ἀποτελεσματικότερη ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος γιά τήν ἐξασφάλιση ἴσων εὐκαιριῶν.

3. Ὁ πρωθυπουργός τόνισε ὅτι θά ψηφισθεῖ τό συντομότερο ἕνας νόμος πλαίσιο γιά τά ΑΕΙ. Δέν εἶναι ὅμως ἐπαρκές νά ἔχουμε σάν τούς μόνους προσδιορισμούς γιά ἕνα ζήτημα πού ἔχει τόσο πολύ συζητηθεῖ καί ὠρμάσει τό ὅτι θά εἶναι δημοκρατικός καί σύγχρονος. Ὅπως ἔχει τόσο συχνά ἐπισημανθεῖ, τό ζητούμενο ἀπό ἕναν τέτοιο Ν-Π εἶναι νά κατοχυρώνει μιά διαδικασία συγκρότησης ἐνός διδακτικοῦ φορέα στά ΑΕΙ, ὑπονομεύοντας παράλληλα τήν τάση νά συνεχίσει τήν ὑπαρξή του τό σημερινό πλέγμα σχέσεων. Ἡ κατάργηση τῆς ἔδρας, λοιπόν, μπορεῖ νά γίνει μονάχα μέ τήν ταυτόχρονη δημιουργία αὐτοῦ πού ἐπιγραμματικά ὀνομάζεται Ἐνιαῖος Φορέας Διδασκόντων – καί εἶναι αὐτό τό δεῦτερο σκέλος πού λείπει ὄχι μόνο ἀπό τίς προγραμματικές δηλώσεις ἀλλά καί ἀπό τή Διακήρυξη τῆς Κυβερνητικῆς Πολιτικῆς πού τό ΠΑΣΟΚ διατύπωσε προεκλογικά. Ἀπό τίς προγραμματικές δηλώσεις λείπουν ἐντελῶς οἱ ἀπάνσεις τῆς κυβερνήσεως γιά τή συγκεκριμένη διαδικασία πού θά ἀκολουθηθεῖ γιά νά φτάσει στήν τελική του διατύπωση ὁ Ν-Π. Ἡ

συγκρότηση μιᾶς ἐπιτροπῆς, μέ εἰσηγητικό προφανῶς χαρακτήρα, ὅπου θά συμμετεῖχαν ἰσότιμα ὅλοι οἱ πανεπιστημιακοί φορεῖς θά κατοχύρωνε τά σημεία συναίνεσης τῶν φορέων καί θά συγκεκριμενοποιούσε τίς διαφωνίες. Ὑπάρχει βέβαια ἡ ὑπόσχεση ὅτι ἡ «κυβέρνηση θά περιλάβει τίς προτάσεις τῆς Πανεπιστημιακῆς Κοινότητος» πού ὅμως ἀλληλοσυγκρούονται στά καίρια τους σημεία ἡ οἱ ἐπεξεργασίες ὁρισμένων σημείων εἶναι σ' ἕνα τέτοιο θαμνό γενικότητος (καί αὐτό ἐκφράζει τήν ἀδυναμία τῶν φορέων) ἔτσι πού νά σημαίνει πολύ λίγα ἡ ὑπόσχεση ὅτι οἱ προτάσεις αὐτές θά περιληφθοῦν στόν Ν-Π. Παρ' ὅλα αὐτά πρέπει νά ἐπισπευθεῖ ἡ ψήφιση ἐνός Ν-Π. γιά τήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση πού σάν κύριο χαρακτηριστικό του θά ἔχει τή δημιουργία τομέων μέ τάση τή λογική τοῦ Ἐνιαίου Φορέα Διδασκόντων, ἰδιαίτερα, δέ σταν ὅλες οἱ δυνάμεις πού τόσα χρόνια ἀντιτάχθηκαν στήν ψήφιση του περιμένουν τή διαμόρφωση κατάλληλων συνθηκῶν γιά νά ἀρχίσουν ξανά τή φθορά μιᾶς τέτοιας προσπάθειας.

Δέν θέλω νά δώσω ἰδιαίτερη ἔμφαση στή θέσπιση μεταπτυχιακῶν σπουδῶν γιατί, ἐνῶ θεωρῶ σάν πολύ θετική τήν προώθηση τους, εἶναι τό κατεξοχὴν θέμα πού ἡ ἀπουσία του ἀπό τά ἑλληνικά πανεπιστήμια δέν ὀφείλεται στήν ἔλλειψη νομοθετικῆς ρύθμισης ἀλλά στό γεγονός ὅτι ἐλάχιστοι ἀπό τούς διδάσκοντες εἶναι σέ θέση νά συμμετέχουν στήν παράδοση μεταπτυχιακῶν μαθημάτων καί νά συμμετέχουν στήν ἀντίστοιχη ἔρευνα. Ἀλλωστε ἐκεῖ πού ὑπάρχουν τέτοιες δυνατότητες ἔχουν ἤδη προχωρήσει σέ μεταπτυχιακά μαθήματα.

Στίς προγραμματικές δηλώσεις ὑπάρχει καί ἡ πρόταση γιά τή δημιουργία ἐνός θεσμοῦ πού θά συντονίζει τό περιεχόμενο σπουδῶν, τά προγράμματα ἔρευνῶν καί τή διαδικασία κρίσης καί ἀξιολόγησής τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Εἶναι κάτι πού δέν ὑπάρχει στίς προεκλογικές διακηρύξεις, ἀλλά πού ἂν γίνει δυνατό νά δημιουργηθεῖ καί νά λειτουργήσει οὐσιαστικά θά ἦταν κάτι τό πάρα πολύ θετικό. Ἐχῶ ὅμως τίς ἐπιφυλάξεις μου στό κατά πόσο ὁ σημερινός συχετισμός δυνάμεων στά ΑΕΙ γιά ἄρκετά ἀκόμη χρόνια θά ἐπιτρέψει τή δημιουργία ἐνός τέτοιου θεσμοῦ.

5.12.1981

Κώστας Γαβρόγλου

Οἱ πρῶτες κυβερνητικές ἀποφύσεις γιά τήν ἑλληνική γεωργία

Νευραλγικός τομέας γιά τήν ἑλληνική οἰκονομία ὁ ἀγροτικός. Κι ἀκόμη νευραλγικότερος γιά τά ἑλληνικά πολιτικά πράγματα ὁ ἐπιδηλτικός σέ ἀριθμό ἀγροτικός κόσμος. Τό ΠΑΣΟΚ ἀπό τήν ἀρχή τῆς πολιτικῆς του ὑπαρξῆς φάνηκε πάρα πολύ εὐαίσθητοποιημένο ἀπέναντι σ' αὐτές τίς δύο πραγματικότητες. Τό προεκλογικό του πρόγραμμα γιά τή γεωργία ἦταν ἀπό τά πιό ἐπεξεργασμένα, ἀλλά καί ἀπό τά πιό ἐμποτισμένα ἀπό τά ὁράματα τῆς ἑλληνικῆς ἀριστερᾶς, τμήματα τῆς πολιτικῆς του, ἐνῶ ἡ πολεμική του ἀπέναντι στήν ἔνταξη στίς Ε.Κ. στοιχειοθετήθηκε κυρίως ἀπό κινδύνους, ἄλλοτε πραγματικούς, ἄλλοτε, εἶναι ἡ ἀλήθεια, ὑπερδιογκωμένους καί κάποτε ἀνυπόστατους γιά τήν ἑλληνική γεωργία.

Τό ΠΑΣΟΚ κέρισε τήν ἐμπιστοσύνη μεγάλων μαζῶν τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου, πού εἶδαν σ' αὐτό ἕναν ὑπερασπιστή καί ἕναν ἐκφραστή «τῆς περήφανης ἑλληνικῆς ἀγροτιάς». Πάνω ἀπ' ὅλα ἕναν κομματικό φορέα πού τούς ἔλεγε, ἀντίθετα μέ τή Δεξιά, ὅτι δέν εἶναι ἀντικείμενα, ἀπλή ἐκλογική πελατεία κι' ἀντίθετα μέ τήν παραδοσιακή Ἀριστερά ὅτι δέν εἶναι, τό πολύ πολύ, οὐραγοί τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἀλλά πολιτικά ὑποκειμενα, οὐσιαστικοί συμμετοχοί στήν «πορεία τῆς ἀλλαγῆς».

Τό ΠΑΣΟΚ φάνηκε ἀπό τήν ἀρχή διατεθειμένο νά τηρήσει τό συμβόλαιό του μέ τήν ἀγροτιά. Αὐτό φάνηκε καί ἀπό τά πρόσωπα πού ἐπιλέχθηκαν γιά τήν ἐφαρμογή τῆς γεωργικῆς πολιτικῆς τῆς νέας κυβερνήσεως. Πρόκειται γιά ἱκανά, ὑψηλῆς στάθμης πολιτικά στελέχη, πού πλαισιώνονται ἀπό ἕνα ἐπιτελεῖο ἐιδικευμένων ἐπιστημόνων σέ θέματα γεωργίας καί ΕΟΚ.

Θά πετύχει τό ΠΑΣΟΚ στήν ἀγροτική του πολιτική;

Οἱ προγραμματικές δηλώσεις τοῦ Πρωθυπουργοῦ γιά τήν ἀγροτική πολιτική στηρίχθηκαν στούς βασικούς ἀξόνες τοῦ προεκλογικοῦ προγράμματος τοῦ ΠΑΣΟΚ, γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἀγροτικοῦ τομέα.

● Αὐτάρκεια τῆς χώρας σέ εἶδη διατροφῆς.

● Ὑποδομή τῆς γεωργίας μέ ὅλα τά

μέσα—επενδύσεις, επιδοτήσεις κόστους, τεχνική βοήθεια στους αγρότες— για την ανάπτυξή της.

● Αύξηση της παραγωγικότητας της αγροτικής εκμετάλλευσης και μείωση του κόστους παραγωγής.

● Συμπληρωματική απασχόληση, επομένως και συμπληρωματικά εισοδήματα, για τους αγρότες.

● Ρύθμιση των αγροτικών χρεών.

● Δίκαιες τιμές στους αγρότες και εισοδηματικές ενισχύσεις.

● Αύξηση των συντάξεων και καλύτερη κοινωνική ασφάλιση.

● Ασφαλιστική κάλυψη των ζημιών της αγροτικής παραγωγής.

● Κοινωνικοποίηση των δημόσιων και εκκλησιαστικών κτημάτων και των τσιφλικιών.

● Έξαρση του ρόλου της συλλογικής δράσης των αγροτών, συνεταιριστικής, επαγγελματικής και συνδικαλιστικής.

● Υπόσχεση για συμμετοχή των αγροτών στις αποφάσεις που τους αφορούν.

Καμιά μνεία σ’ αυτά όλα για την ένταξη στην ΕΟΚ και την ανάγκη για παράλληλη άσκηση αγροτικής πολιτικής σε δύο επίπεδα: στο εσωτερικό και στο κοινοτικό. Καί όμως καίρια σημεία των προγραμματικών δηλώσεων για τη γεωργία εξαρτώνται από την ΚΑΠ: τιμές των προϊόντων, εισοδηματικές ενισχύσεις, επιδοτήσεις μέσων παραγωγής, εξασφάλιση σημαντικών κεφαλαίων για επενδύσεις.

“Αν ή μή υπόμνηση της ένταξης σημαίνει ότι τό ΠΑΣΟΚ πιστεύει πως, εξαντλώντας όλες τις δυνατότητες, τίς ρήτρες διαφυγής και τά όρια μιās διεκδικητικής και επιθετικής πολιτικής στά κοινοτικά όργανα κι ακόμη περισσότερο πώς υπερβαίνοντας όρια και περιθώρια του κοινοτικού κεκτημένου πρός μία αναδιάρθρωση της ΚΑΠ υπέρ του Νότου, μπορεί νά πραγματώσει τούς στόχους του, όπωσδήποτε θαδίζει στην όρθή όδό. Καί πρέπει νά υπογραμμιστεί ότι οί δηλώσεις του ‘Υπουργού Γεωργίας στίς 17.11.1981 στίς Βρυξέλες κι’ ακόμη περισσότερο οί θέσεις του Πρωθυπουργού στο Λονδίνο, αυτό δείχνουν.

Οί κύριες συνιστώσες της κυβερνητικής πολιτικής απέναντι στην ΚΑΠ, είναι:

● Πολιτική τιμών δικαιότερη υπέρ των μεσογειακών προϊόντων.

● Αναγνώριση από την ΕΟΚ των ειδικών προβλημάτων της ελληνικής γεωργίας, στο πλαίσιο της «ειδικής περίπτωσης» της ελληνικής οικονομίας.

● Έξασφάλιση εισοδήματος στους αγρότες που νά καλύπτει τόν πληθωρισμό.

● Διατήρηση των κρατικών ενισχύσεων και ιδίως των επιδοτήσεων του κόστους παραγωγής.

● Ανακατανομή των πόρων του Κοινοτικού Προϋπολογισμού υπέρ των φτωχότερων κρατών-μελών.

● Έξασφάλιση της κοινοτικής προτίμησης για τα μεσογειακά προϊόντα και εναντι προϊόντων τρίτων χωρών με τις όποιες η Κοινότητα συνδέεται με προτιμσιακές σχέσεις.

● Ολοκληρωμένη ανάπτυξη στην ύπαιθρο και ευρύτερες ευκαιρίες απασχόλησης στους αγρότες.

Άλλοι από αυτούς τους στόχους είναι έφικτοί και με το παρόν καθεστώς ένταξης όπως π.χ. η διατήρηση των επιδοτήσεων κόστους με την αξιοποίηση του Πρωτοκόλλου 7 της Πράξης Προσχώρησης. Άλλοι είναι ήδη ώριμοι για λύση στην Κοινότητα και επίκειται πολύ σύντομα ή υλοποίησή τους για όλες τις περιοχές της που μαστίζονται από τον πληθωρισμό, όπως η παροχή ad hoc εισοδηματικών ενισχύσεων σε αγρότες χωρών με μεγάλο πληθωρισμό, για τους οποίους η μέση αύξηση των αγροτικών τιμών είναι ανεπαρκής. Άλλοι τέλος απαιτούν ριζική αναδιάρθρωση της ΚΑΠ και των κοινοτικών πολιτικών ευρύτερα, όπως η διασφάλιση των μεσογειακών προϊόντων απέναντι στον ανταγωνισμό προϊόντων από χώρες που συνδέονται με προτιμσιακές σχέσεις με την ΕΟΚ, ριζική αναδιάρθρωση την οποία επιδιώκει πια και η ίδια η ΕΟΚ. Και αυτοί και άλλοι, ένδεχομένως, στόχοι εντάσσονται σε μία ευρύτερη προοπτική για μία άλλη Ευρώπη, που την προωθούν οι περισσότεροι προοδευτικές, πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις της.

Γι' αυτό πρέπει να δεχθούμε την καινούρια ευρωπαϊκή πολιτική του ΠΑΣΟΚ για τη γεωργία με καλή πίστη. Θα είναι εύχης έργο να ακολουθηθεί η πολιτική αυτή αταλάντευτα και μαρκοπρόθεσμα, ακόμη και στην περίπτωση δημοψηφίσματος. Ταυτόχρονα όμως δεν μπορούμε να μην υπογραμμίσουμε ότι υπάρχει ένα θέμα ήθικης και πολιτικής τάξης. Πρόκειται για την αντιμετώπιση της αντίληψης και μεθοδολογίας εκείνης που σε άνωποτο χρόνο ερμηνεύοντας την πολύπλοκη πραγματικότητα της ΕΟΚ, υποστήριξε με συνέπεια την ανάγκη για μία θετική προσέγγιση της ένταξης και των συνεπειών της, ανάλογη με αυτή που εφαρμόζει σήμερα το ΠΑΣΟΚ. Οι θέσεις αυτές είχαν υποστεί δξυτάτη και έφ' όλης της

ύλης κριτική στο παρελθόν όχι μόνο από μαζικά και έπιστημονικά, αλλά και από ανώτατα πολιτικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ. Είναι θετικό το γεγονός ότι σήμερα οι θέσεις αυτές δικαιώνονται πολιτικά.

2.12.1981.

Δανάη Μυλωνάκη

Οι προγραμματικές δηλώσεις και η οικολογική κρίση στον τόπο μας

Οι προγραμματικές δηλώσεις της νέας κυβέρνησης ήταν από τα πιο σημαντικά όροσημα της μετεκλογικής ζωής του τόπου: πώς και πότε θα πραγματοποιηθούν όλα όσα υπόσχονται οι θέσεις τους είναι κάτι που μόνο ο χρόνος θα μās δείξει.

Τα οικολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα (βιομηχανική ανάπτυξη, ενεργειακό, όρυκτός πλούτος, πλουτοπαραγωγικές πηγές μή ανανεώσιμες, ρύπανση άερα, ύδάτων και εδάφους, ήχητική ρύπανση, συγκοινωνιακό, άστυφιλία, συνθήκες ύγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων κλπ) δξύνονται καθημερινά και η ανάγκη για μία σφαιρική και ριζική αντιμετώπισή τους γίνεται όλοένα και πιο έπιτακτική.

Γιά το περιβάλλον οι προγραμματικές δηλώσεις είχαν την παρακάτω αναφορά: «Θά εφαρμόσουμε μακρόπνοη πολιτική για να αναστρέψουμε την καταστρεπτική πορεία και να θεμελιώσουμε σε γερές βάσεις την προστασία του περιβάλλοντος. Θά δοθεί βάρος στην πρόληψη και λιγότερο στη θεραπεία.

Σκοπεύουμε στην έναρμόνιση της ανάπτυξης με το περιβάλλον, στην αποφυγή κατασπατάλησης φυσικών πόρων και στην ανακύκλωση πρώτων ύλών. Θά ληφθούν άμεσα μέτρα για μείωση της ρύπανσης από τη βιομηχανική παραγωγή και τα μέσα μεταφοράς.

Ειδικά για το νέφος, καθώς και άλλα προβλήματα αίχμης, δεν θά διστάσουμε να πάρουμε όποιοδήποτε μέτρο απαραίτητο χωρίς καμία ταλάντευση».

Ο Νοέμβριος του 1981 (όπως και στο παρελθόν) παρουσίασε ύψηλές τιμές άτμοσφαιρικής ρύπανσης σε καπνό, διοξείδιο του θείου και όξειδια άζώτου. Τis πρώτες ήμέρες οι κυβερνητικές ύπηρεσίες άρχισαν να προειδοποιούν αλλά δεν

πήρανε καμία άπόφαση. Δυό ήμέρες μετά τις προγραμματικές δηλώσεις τό άποφάσισαν (άλλωστε ο καπνός είχε περάσει δυό φορές τό όριο του συναγερομού). Στις 24 του Νοέμβρη τά Ύπουργεία Βιομηχανίας, Συγκοινωνιών και Κοινωνικών Ύπηρεσιών, ανακοίνωσαν (για πρώτη φορά μετά από δεκάδες έμφανίσεις του νέφους κατά την τελευταία τετραετία) τον περιορισμό της λειτουργίας μερικών βιομηχανιών, τον περιορισμό της κυκλοφορίας όχημάτων και συνέστησαν σε πάσχοντες από άναπνευστικά νοσήματα να παραμείνουν στα σπίτια τους.

Ήδη τό πρόβλημα της άτμοσφαιρικής ρύπανσης στο λεκανοπέδιο της Άττικής είχε άπασχολήσει τις κρατικές ύπηρεσίες μετά τις έκλογές. Ή ύφυπουργός Κοινωνικών Ύπηρεσιών κ. Κυπριωτάκη-Πεοράκη, μετά από πολύωρες συσκέψεις με έπιστημονικούς φορείς, κρατικές ύπηρεσίες και συντονιστικές έπιτροπές πολιτών κατά της ρύπανσης, πήρε την άπόφαση να παρατέμψει τό όλο θέμα στο Ύπουργείο Χωροταξίας, Οίκισμοι και Περιβάλλοντος, όπου πρόκειται να δημιουργηθεί ενιαίος φορέας κατά της ρύπανσης, τονίζοντας ακόμη μία φορά ότι «...η κυβέρνηση είναι άποφασισμένη να πάρει όλα τά απαραίτητα μέτρα κατά της ρύπανσης, ανεξάρτητα από τό οικονομικό και πολιτικό τους κόστος».

Φυσικά όλα αυτά άκούγονται πολύ θετικά και έπιβεβαιώνουν τις βασικές θέσεις πολλών έπιστημονικών συλλόγων και ομάδων πρωτοβουλίας για τα προβλήματα της ρύπανσης, αλλά η πρακτική αντιμετώπιση του προβλήματος παραμένει. Καί καθώς οι Άθηναίοι συνεχίζουν να άναπνέουν τις φωτοχημικές μονάδες καπνού και τά μικρογραμμάρια των άλλων διαβερών αερίων θά άρχίσουν να χάνουν την ύπομονή τους άπαιτώντας δραστικές λύσεις, που σήμερα οι κρατικές ύπηρεσίες δεν μπορούν να πραγματοποιήσουν.

Τό πρόβλημα της ρύπανσης θά παίξει σημαντικό όρολό και στη μελλοντική ανάπτυξη της έλληνικής βιομηχανίας. Στις προγραμματικές δηλώσεις τονίζεται πάνω σ' αυτό: «Βασική έπιδιώξή μας είναι να ένταχθεί η βιομηχανική δραστηριότητα σ' ένα συνολικό προγραμματισμό, με στόχους την ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη, τον τεχνολογικό έκσυγχρο-

σμό, τήν ενίσχυση διώσιμων μονάδων, τή δημιουργία νέων αποδοτικών - ιδιαίτερα υψηλής τεχνολογίας - και τήν άρμονική ένταξη τών μονάδων στο φυσικό, οικιστικό και πολιτιστικό περιβάλλον».

Τά πρώτα όμως σύννεφα φάνηκαν στόν ορίζοντα και όπως φαίνεται θά πληθύνουν στο μέλλον. Οί Δήμοι του Θριάσιου Πεδίου (΄Ασπρόπυργος, ΄Ελευσίνα κ.ά) δέν δέχονται τό νέο εργοστάσιο φωταερίου στήν περιοχή τους, πράγμα πού είναι αποφασισμένο από τό ΄Υπουργείο Βιομηχανίας. Συγχρόνως, απειλούνται μελλοντικές αναταραχές για τήν εγκατάσταση του Πετροχημικού (έκτός και αν αλλάξει ριζικά τό σχέδιο εγκατάστασής του) και άλλων βιομηχανικών εγκαταστάσεων πού, παρά τίς διαβεβαιώσεις τών υπεύθυνων κρατικών φορέων και έπιστημονικών οργανώσεων πού πρόσκεινται φιλικά στο άναπτυξιακό πρόγραμμα τής νέας κυβέρνησης ότι δέν θά ρυπαίνουν τό περιβάλλον, για τόν άπλό πολίτη αποτελούν πηγή πολλών δεινών (γνωστών, άγνωστων και φανταστικών).

Πρέπει επίσης νά έπισημανθεί ή άπουσία οποιασδήποτε άναφοράς σέ συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο για τόν περιορισμό τής ρύπανσης (άνώτατα όρια έκπομπών διαλυμένων ουσιών, τήν άρχή ό ρυπαίνων πληρώνει, μέτρα αντίρρύπανσης στίς βιομηχανίες, ό φορέας πού θά συντονίζει και θά έποπτεύει κλπ.) πού σήμερα ως γνωστό δέν υπάρχει στήν Ελλάδα και πού μελλοντικά απαιτείται μέσα στα πλαίσια τών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Φυσικά, ή ατμοσφαιρική ρύπανση δέν είναι ή μόνη, αλλά έξίσου σημαντικές είναι ή ήχητική, τών νερών ποταμιών, λιμνών και θαλασσών, του έδάφους και τών άλλων αξιόλογων οικολογικών συστημάτων πού δοσκοονται διασπαρμένα στήν ελληνική ύπαιθρο.

Ένέργεια, φυσικοί πόροι και όρυκτοί πλούτοι είναι οί άλλοι σημαντικοί τομείς όπου, σύμφωνα με τίς προγραμματικές δηλώσεις «...Θά επιδιωχθεί ή άποφυγή έντασης στήν έκμετάλλευση τών πηγών ενέργειας, ή προστασία τών φυσικών πόρων και του περιβάλλοντος και ή αξιοποίηση τών ήπιων και ανανεώσιμων μορφών ενέργειας... Θά προωθηθεί ή δημιουργία ενός νέου θεσμικού πλαισίου πού θά κατοχυρώνει ούριαστικά τόν

όρυκτό πλούτο ως έθνική περιουσία. ΄Η έκμετάλλευσή του θά γίνεται με βάση τήν άρχή ότι οί ανανεώσιμες πλουτοπαραγωγικές πηγές δέν μπορεί νά ύπηρετούν στενούς κερδοσκοπικούς σκοπούς ιδιωτικών συμφερόντων».

΄Η έμφαση στήν ήπια έκμετάλλευση τών μη ανανεώσιμων πηγών είναι θετική και σημαίνουσα για τήν εποχή μας, αλλά με τή δίαιτα πού χαρακτηρίζει τήν Ελλάδα, στα χρόνια αυτά ανάπτυξης, για εξαγωγές (άλλά και για έσωτερική κατανάλωση) όρυκτών, έντατικοποίηση χρησιμοποίησης λιγνίτη για ήλεκτροπαραγωγή και άλλων φυσικών προϊόντων για τήν αυξανόμενη καταναλωτική δραστηριότητα του πληθυσμού, δέν μπορεί νά φανταστώ πώς θά πραγματοποιηθεί ένα τέτοιο πρόγραμμα.

Στό θέμα τών συνθηκών ασφάλειας και υγιεινής στους τόπους δουλειάς και

τήν πρόληψη εργατικών άτυχημάτων πού «...θά αντιμετωπισθούν με ριζικά νομοθετικά και διοικητικά μέτρα, πού θά προβλέπουν συμμετοχή τών εργαζομένων στο σχετικό έλεγχο», θά μπορούσαμε νά έπισημάνουμε τό μεγάλο κενό πού ύπάρχει από εξαγγελίες μέτρων μέχρι τήν κάλυψη του μεγάλου φάσματος τεχνικών και διοικητικών προβλημάτων στους χώρους εργασίας από τούς επιθεωρητές εργασίας, τούς υγιεινολόγους τούς τεχνικούς ασφάλειας και τούς γιατρούς εργασίας. Ωστόσο, ύπάρχει έλπίδα νά συμβάλει θετικά και ή δραστηριότητα του νέου ύπουργού ΄Εργασίας και ή τάση για κάθε δυνατή συνεργασία του ύπουργείου με τίς συνδικαλιστικές οργανώσεις και τίς ύπηρεσίες τής ΄Επιθεώρησης ΄Εργασίας.

25.11.81

Θ. Βαλαβανίδης

ΑΝΤΙΔΕΣΕΙΣ

Κυκλοφόρησε τό τεύχος 7

- Κ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ: Δημοκρατικός Σοσιαλισμός και Άνανέωση
- Α. ΣΤΑΓΚΟΣ: Διλήμματα του Άνανεωτικού Χώρου
- Α. ΣΤΕΡΓΙΟΥ: Τρεις προοπτικές για τό ΚΚΕσσ.
- Γ. ΚΟΥΡΟΥΠΟΣ: Έλληνικότητα και ελληνική μουσική
- Ε. ΠΑΜΠΟΥΚΗ: Άλλαγή και γυναικείο κίνημα
- Κ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ: Τό Έπιστημολογικό Πρόβλημα τής Άξίας

ΦΑΚΕΛΟΣ: ΕΡΓΑΣΙΑ

- Ρ. ΡΟΣΑΝΤΑ: Άπελευθέρωση τής ΄Εργασίας ● Ν. ΧΟΛΣΤΡΟΜ: Γυναικεία ΄Εργασία και Καπιταλισμός ● Θ. ΚΑΛΟΜΑΛΟΣ: ΄Η ΄Εργασία σάν κατάρα ●

ΑΝΤΙΔΕΣΕΙΣ

Ζητήστε τίς **ΑΝΤΙΔΕΣΕΙΣ** στα κεντρικά περίπτερα και στα βιβλιοπωλεία.